

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE**

**СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ І ПРАВА**

**STRATEGIC PRIORITIES OF DEVELOPMENT OF
ECONOMICS, ACCOUNTING, FINANCE AND LAW**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 3
Part 3**

**7 жовтня 2020 р.
October 7, 2020**

**м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine**

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE**

**СТРАТЕГІЧНІ ПРИОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ І ПРАВА**

**STRATEGIC PRIORITIES OF DEVELOPMENT
OF ECONOMICS, ACCOUNTING,
FINANCE AND LAW**

**Збірник тез доповідей
Book of abstracts**

**Частина 3
Part 3**

**7 жовтня 2020 р.
October 7, 2020**

**м. Полтава, Україна
Poltava, Ukraine**

УДК 33
ББК 65

Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів і права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 7 жовтня 2020 р.): у 3 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 3. 58 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, обліку, фінансів і права» з:

Брестский Государственный университет им. А. С. Пушкина
Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція ІСГ КР НААН
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»
Вінницький національний аграрний університет
ВНЗ Укоопспілка «Полтавський університет економіки і торгівлі»
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
Державний університет інфраструктури та технологій
Дніпровський державний технічний університет
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара
Донбаська державна машинобудівна академія
Донецький національний університет імені Василя Стуса
Запорізький національний університет
Інститут економіки та прогнозування НАН України
Київський національний торговельно-економічний університет
Київський національний університет будівництва і архітектури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Коледж ЧНУ імені Юрія Федьковича
Комерційний технікум Дніпровського державного технічного університету
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Криворізький національний університет
Львівський національний університет імені Івана Франка
Міжрегіональна академія управління персоналом
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
Національна академія внутрішніх справ
Національний авіаційний університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Національний університет «Одеська юридична академія»
Національний університет харчових технологій
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
НДІ «Укراгропромпродуктивність»
НУ «Запорізька політехніка»
Одеська національна академія харчових технологій
Поліський національний університет

**ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»
Сумський національний аграрний університет
Торговельно-економічного коледжу КНТЕУ
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Університет державної фіскальної служби України
Університет Короля Данила
Харківський національний університет внутрішніх справ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківський НДЕКЦ МВС України
Херсонський національний технічний університет
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»
European humanities university**

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань економіки, обліку, фінансів та права.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: економічної теорії та історії економічної думки; світового господарства і міжнародних економічних відносин; економіки та управління національною економікою; економіки та управління підприємствами; підприємництва, торгівлі та біржової діяльності; розвитку продуктивних сил і регіональної економіки; інновацій та інвестиційної діяльності; демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики; туризму та готельно-ресторанної справи; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; фінансів, банківської справи, страхування; маркетингу; менеджменту; логістики та транспорту; публічного управління та адміністрування; правового забезпечення державного управління та місцевого самоврядування; історії та теорії держави та права, філософії права; конституційного права, муніципального права, міжнародного публічного права; цивільного права та процесу, сімейного права, житлового права, міжнародного приватного права; екологічного, земельного та аграрного права; адміністративного права та процесу, фінансового права, інформаційного права; кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, кримінального процесу, криміналістики; міжнародного публічного права та міжнародного приватного права.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 16. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ SECTION 16. FINANCE, BANKING, INSURANCE	7
<i>Адонін С. В., Калашнікова Ю. М.</i> УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	7
<i>Євтушенко Н. М., Малишко В. В.</i> ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	8
<i>Костюченко А. А.</i> РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНУ ПРАКТИКУ	11
<i>Марченко А. Е.</i> УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	13
<i>Перегудова А. С.</i> ВПЛИВ COVID-19 НА КРЕДИТУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	15
<i>Семенченко Н. В., Рощина Н. В.</i> МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ	19
<i>Самошкіна І. Д., Голобородов А. А.</i> СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	21
<i>Тимоць М. В.</i> ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	23
<i>Швайко М. Л., Стороженко Ю. М.</i> ФІНАНСИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	25
<i>Швайко М. Л., Самігулліна А. Р.</i> МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ	27
<i>Федоришина О. В., Піхняк Т. А.</i> БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ РЕФОРМИ	29

СЕКЦІЯ 17. ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА SECTION 17. HISTORY AND THEORY OF STATE AND LAW	31
<i>Максуров А. А.</i> COORDINATION OF INTERNATIONAL COOPERATION OF STATE BODIES OF LATVIA AND SWITZERLAND: LEGAL ASPECTS	31
СЕКЦІЯ 18. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО SECTION 18. CONSTITUTIONAL LAW, MUNICIPAL LAW, PUBLIC INTERNATIONAL LAW	33
<i>Конюх В. В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНСТВА В УКРАЇНІ У ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ.....	33
<i>Махлянкова М. В.</i> ТЕОКРАТИЧЕСКАЯ МОНАРХИЯ КАК ГИБРИДНАЯ ФОРМА ПРАВЛЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ ВАТИКАНА.....	35
СЕКЦІЯ 19. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, ЖИТЛОВЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО SECTION 19. CIVIL LAW AND PROCEDURE, FAMILY LAW, HOUSING LAW, INTERNATIONAL PRIVATE LAW	37
<i>Духта Н. М.</i> ПРИОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПРАВА ПРИ ВИКОРИСТАННІ ФІДУЦІАРНИХ ДОГОВОРІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ОБІГУ УКРАЇНИ.....	37
<i>Довгалик В. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ РЕГРЕСНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВІДШКОДУВАННІ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ПРАЦІВНИКОМ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ НИМ СВОЇХ ТРУДОВИХ (СЛУЖБОВИХ) ОБОВ'ЯЗКІВ	38
<i>Світлова А. І.</i> ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	41
СЕКЦІЯ 20. ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО SECTION 20. ENVIRONMENTAL, LAND AND AGRARIAN LAW	44
<i>Баранова Є. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ.....	44

СЕКЦІЯ 21. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО SECTION 21. ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS, FINANCIAL LAW, INFORMATION LAW.....	47
<i>Бернацький І. В.</i> НБУ ЯК СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ	47
<i>Кривошилик Т. Д.</i> ОБ'ЄДНАННЯ СТРАХОВИКІВ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	48
СЕКЦІЯ 22. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА SECTION 22. CRIMINAL LAW, CRIMINAL EXECUTIVE LAW, CRIMINOLOGY, CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS	50
<i>Кучерук Г. Л.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦЬ	50
<i>Савчук Т. І., Костюкова Т. С., Грецьких І. А.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	52
<i>Шульжук Л. Р.</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	54
СЕКЦІЯ 23. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО SECTION 23. PUBLIC INTERNATIONAL LAW AND PRIVATE INTERNATIONAL LAW	57
<i>Ivanov Konstantin</i> TRANSFORMATION OF BANK LAW IN LITHUANIA	57

СЕКЦІЯ 16
SECTION 16

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА, СТРАХУВАННЯ
FINANCE, BANKING, INSURANCE

УДК 336.1

Адонін С. В.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара,
Калашнікова Ю. М.
здобувач вищої освіти,
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У процесі розвитку ринкових відносин в Україні спостерігається нестача фінансових ресурсів на підприємствах. Дане явище обумовлене втратою власних коштів через неприбуткову діяльність підприємств, недосконалість податкової системи, нестабільність рівня інфляції та високу вартість залучених ресурсів. Тому стає все більш актуальною задача ефективного, грамотного управління і регулювання фінансових ресурсів підприємств. Це має важливе значення для їх подальшого розвитку і підвищення конкурентоспроможності.

На даний момент джерела формування фінансових ресурсів нестабільні. Для забезпечення виробничої діяльності підприємствам замало власного капіталу, оскільки розподіл власного капіталу не відповідає оптимальним розмірам, що спонукає до збільшення матеріальних запасів або ж їх дефіциту.

Управління фінансами підприємства є однією з важливих і ключових підсистем, що являє собою послідовну діяльність його працівників щодо організації та управління фінансовими відносинами, грошовими фондами та грошовими потоками. Сутність управління фінансами підприємства полягає в пошуку і розподілі фінансових ресурсів, що забезпечать ефективну діяльність підприємства.

Процес довгострокового (стратегічного) управління фінансовими ресурсами на підприємстві неможливий без правильно розробленої фінансової політики, яка формується на вищому рівні управління і являє собою свого роду нормативну базу щодо управління грошовим капіталом. Метою фінансової політики є поетапна реалізація обраної стратегії підприємства, для чого вирішуються наступні завдання: вибір найбільш ефективних шляхів реалізації стратегії, забезпечення платоспроможності і фінансової стійкості підприємства, досягнення оптимального співвідношення власного і позикового капіталу [1].

Також для управління фінансами підприємства застосовується фінансовий механізм, або фінансовий менеджмент.

Фінансовий механізм (менеджмент) підприємств характеризується як система управління фінансами підприємства, що необхідна для формування взаємодії фінансових відносин, фондів грошових коштів і грошових потоків. Він слугує і для встановлення взаємозв'язку між майном підприємства (активами балансу) і джерелами коштів (пасивами балансу) з метою ефективного впливу на кінцеві результати виробництва [2].

Можна виділити три головних вектора в галузі управління фінансами підприємств:

1) досягнення в господарській діяльності поставлених підприємством довгострокових цілей;

2) ефективне управління економічними відносинами, наявною масою грошових коштів, грошовими потоками;

3) управління джерелами коштів, тобто пасивами балансу, і напрямками використання цих коштів, тобто активами балансу або майном підприємства.

Ефективний фінансовий менеджмент дозволяє забезпечувати постійне зростання власного капіталу, істотно підвищувати його конкурентну позицію на товарному і фінансовому ринках, забезпечувати стабільний економічний розвиток в стратегічній перспективі.

У сучасних умовах дуже важливим стає вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами підприємства, яке буде забезпечувати його адаптацію до швидко мінливого бізнес-середовища. Досягти цього можливо тільки за допомогою чіткої регламентації дій всіх структурних елементів системи управління фінансами підприємства на кожному етапі процесу прийняття управлінських рішень.

Список літератури

1. Бедринець М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2018. 292 с.

2. Кадуріна Л. О. Фінанси підприємств. Донбаський інститут техніки та менеджменту ім. Ю. Бугая. 2012.

УДК 338.439.02

Євтушенко Н. М.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,

Малишко В. В.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Аналізуючи ситуацію, що відбувається в Україні, можна сміло констатувати той факт, що ми знаходимося на перехідному етапі. В цей період активно відбуваються реформи місцевого самоврядування, встановлюються довготривалі відносини та співпраця з ЄС. І от однією з таких найважливіших реформ є реформа децентралізації управління, що завершиться в 2020 році проведенням восени місцевих виборів на новій територіальній основі громад. Територіальна громада (ОТГ) займає одне з важливих місць у теоретичних та прикладних дослідженнях протягом 2014 – 2019 років в Україні, зокрема в контексті формування фундаменту якісно нової системи місцевого самоврядування.

Фундаментальні зміни системи місцевого самоврядування відбулись в частині формування місцевих бюджетів та утворення об'єднаних територіальних громад. Протягом 2014 – 2018 рр. в Україні були схвалені концептуальні засади децентралізації влади [1]. А практична реалізація розпочалась у 2015 році з прийняттям ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [2] та внесенням змін до Бюджетного та Податкового кодексів [3, 4].

Спроможні територіальні громади – «територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи

місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [5].

В спроможних територіальних громадах органи місцевого самоврядування мають забезпечити надання всіх необхідних громадянам публічних послуг, тобто бути спроможним адміністративним центром по наданню послуг населенню [6].

Науковці, що займаються даною проблематикою, виділяють такі основні аспекти спроможності громад: інституціональний, нормативно-правовий (Українське та європейське законодавство); ресурсний (власні ресурси громади та фінансова системи країни в цілому).

Враховуючи досвід Європи у рамках бюджетної децентралізації, першочерговим стало ефективне розмежування повноважень між центральними і місцевими органами влади. В Україні в цьому контексті передбачено розподіл видаткових зобов'язань і дохідних джерел за рівнями бюджетної системи: державний, регіональний, місцевий та визначення обсягу повноважень, у межах яких органи влади можуть визначати свої видатки і доходи. Реальний рівень досягнутої децентралізації в політичному, адміністративному та фінансовому аспектах залежить від рівня завершеності цих процесів [7].

Розглянувши досвід європейських країн можна стверджувати що основними складовими фінансових ресурсів місцевого самоврядування є:

- фінансове забезпечення соціальної сфери;
- розвиток місцевого господарства;
- бюджетні ресурси (доходи місцевих бюджетів);
- позабюджетні ресурси (муніципальні запозичення, кошти цільових фондів та ін.);
- фінансові ресурси підприємств комунальної власності, доходи від управління комунальною власністю, приватизації та ін.;
- благодійні, спонсорські внески, пожертвування;
- інші ресурси [8].

Варто зазначити, що в Україні завдяки децентралізації стало можливим економічне відновлення міст та сіл України. І вперше за роки незалежності кожна адміністративно-територіальна одиниця одержала можливість самостійно розпоряджатися заробленими коштами, бути господарями на власній землі. За перші три роки (на початок 2017 року) проведення реформи децентралізації в Україні утворилось 665 ОТГ, а станом на вересень 2020 року їх кількість становить 982 ОТГ з них у Київській обл. – 24 ОТГ [9]. Слід усвідомлювати, що без посилення зацікавленості новоствореного органа влади у залученні якомога більшої кількості фінансових ресурсів наповнення бюджету ОТГ не збільшиться.

Для того щоб ефективно здійснити планування дохідної частини бюджетів ОТГ та реальних можливостей її розширення, органам місцевої влади слід співпрацювати з фіскальними органами із питань визначення кількості осіб, що сплачують податки; обсягу їх нарахувань; забезпечення вчасного та повного виконання платниками податків своїх податкових зобов'язань; рівня добровільного виконання платниками вимог податкового законодавства; вивчення стану платіжної дисципліни; виявлення та залучення до сплати роботодавців та громадян із метою запобігання сплати заробітку в «конвертах» тощо [10, с. 1260].

За нових умов, реформи бюджетної децентралізації, для забезпечення потреб територіальних громад, зокрема ОТГ, можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема, місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ та неурядових організацій, а також іноземних держав та міжнародних фінансових організацій [11]. Відповідно до нових умов перерозподілу бюджетних коштів ресурси об'єднаних територіальних громад формуються за рахунок:

- 60 % податку на доходи фізичних осіб (завдяки якому власні доходи в ОТГ зросли в 2 – 2,5 рази);
- 25 % екологічного податку;
- 5 % акцизного податку з реалізації підакцизних товарів;
- 100 % єдиного податку;
- 100 % податку на прибуток підприємств комунальної власності. Це відносно новий вид податку для ОТГ, який практично ще не надходить.
- 100 % податку на майно (нерухомість, земля, транспорт)
- державне мито; плата за надання адміністративних послуг; збір за паркування; туристичний збір; орендна плата за користування майном у комунальній власності; рентні плати за користування надрами;
- 50 % грошових стягнень за шкоду довкіллю;
- 75 % коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва;
- різноманітні трансферти (базова дотація, освітня і медична субвенції, капітальні трансферти) – найбільший інтерес для ОТГ;
- цільові та добровільні внески установ до місцевих фондів охорони довкілля;
- надходження в рамках програм міжнародної технічної допомоги;
- кошти пайової участі у розвитку інфраструктури; кошти від відчуження комунального майна;
- кошти від реалізації безхазяйного майна;
- місцеві запозичення; інше [12].

Список літератури

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333р. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332014%D1%80](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332014%D1%80).
2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
3. Бюджетний кодекс України (редакція станом на 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Податковий кодекс України (редакція станом на 01.01.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Козіна В. Формування спроможних територіальних громад. Держслужбовець, травень, 2015. № 5. URL: <https://i.factor.ua/ukr/ journals/ds/ 2015/ may/issue-5/article-7879.html>.
6. Баб'юк І., Чепель О. Основні аспекти формування спроможних територіальних громад. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/misceve-samovryaduvannya/463>.
7. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream /handle/2010/30350/MO_ 2019_7.pdf.
8. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.
9. Децентралізація : офіційний веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 10.09.2020).

10. Хрупович С. Є., Подвірна Т. В. Фінансова спроможність бюджетів об'єднаних територіальних громад. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск № 13. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/13_ukr/209.pdf.

11. Децентралізація: коротко про головне / за матеріалами USAID. Україна та Асоціації міст України. URL: <http://buk-visnyk.cv.ua/miscve-samovryaduvannya/733>.

12. Мунько А. Ю. Удосконалення інструментів управління місцевими фінансами в умовах децентралізації. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1 (57). С. 281 – 288.

УДК 338.2

Костюченко А. А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
2-ого року навчання,

ВНЗ Укоопспілка «Полтавський університет економіки і торгівлі»

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ВІТЧИЗНЯНУ ПРАКТИКУ

У сучасних умовах функціонування суб'єктів господарювання під впливом постійної мінливості зовнішнього середовища виникає об'єктивна потреба використання ефективного фінансового планування діяльності, що дозволить забезпечити стійкий фінансовий стан, сформувати необхідний для розвитку обсяг фінансових ресурсів при мінімальних витратах і, як результат, досягти конкурентоспроможності на ринку. Важливість і актуальність зазначеного зумовила значний інтерес до вивчення зарубіжного досвіду фінансового планування діяльності підприємства та розробки рекомендацій щодо його імплементації до вітчизняних умов господарювання.

Світова практика використовує різні підходи щодо використання фінансового планування, серед яких особливу увагу заслуговує досвід Німеччини та США оскільки ці країни є беззаперечними лідерами у галузі фінансового планування.

Великі німецькі корпорації володіють значним досвідом корпоративного планування в умовах значних соціальних обмежень, з одного боку, і жорсткі міжнародні конкуренції – з іншого. За цих умов велику увагу приділяють питанням безпечного в плані ліквідності розвитку суб'єктів господарювання і стратегічному підходу. Персонал німецьких суб'єктів господарювання безпосередньо включений в управління діяльністю корпорацією через участь у наглядових (у великих акціонерних товариствах) і виробничих радах [4, с. 141].

Для збереження рівноваги між можливостями суб'єктів господарювання і вимогами мінливого ринку в концернях Німеччини в рамках стратегічного планування фінансові плани окремих сфер господарської діяльності зводяться в загальний план. Дефіцит грошових коштів, що виникає у окремих сфер діяльності суб'єктів господарювання, ліквідовується за допомогою планування фінансових операцій, що, зазвичай, вирішує центральний відділ фінансів. Німецький підхід до стратегічного фінансового планування характеризується ґрунтовністю і детальністю всіх планово-контрольних процедур. Критеріями існування суб'єктів господарювання в короткостроковому періоді виступають показники результату і ліквідності, а довгостроковою метою виступає збільшення вартості капіталу суб'єктів господарювання. При цьому короткостроковий прибуток визнається джерелом фінансування стратегічного розвитку. Якщо дефіцит фінансування не

може бути ліквідований в коротко- і середньостроковому періоді, то використання грошових коштів, запланованих для сфер господарської діяльності, обмежується, наприклад, за рахунок збільшення термінів інвестування (у короткостроковому періоді) або корегування стратегічних планів сфер діяльності (у середньо – і довгостроковому періодах).

Суб'єкти господарювання Німеччини більшою мірою спрямовують процес стратегічного фінансового планування на внутрішніх користувачів інформації, осіб, які ухвалюють управлінські рішення. Бюджетний процес суворо регламентований. Під час господарського циклу корегуванню з урахуванням змін умов підлягають лише довгострокові бюджети. Середньо- і довгострокові бюджети змінюються тільки в наступному циклі, отже, процес фінансового планування не можна вважати гнучким [5, с. 42].

На основі розглянутого вище досвіду стратегічного планування на прикладі Німеччини у практику вітчизняних суб'єктів господарювання варто запозичити:

- ґрунтовність і детальність усіх планових процедур;
- високий рівень контролю виконання стратегічних фінансових планів;
- підхід щодо концентрації на результатах діяльності, а не на тривалості процесів;
- стратегічний підхід до планування, що надасть змогу перейти від тактики постійного вирішення короткострокових проблем до питань стратегічного розвитку суб'єктів господарювання [2, с. 163].

На відміну від практики фінансового планування суб'єктів господарювання в Україні, для якої характерним є орієнтація на внутрішнього користувача інформації, слід відзначити підпорядкованість відповідного процесу в США вимогам зовнішніх користувачів (інвесторів, акціонерів, кредиторів, урядових регулюючих і податкових служб). При цьому варто зауважити, що на відміну від суб'єктів господарювання країн Європи, у яких особлива увага приділяється саме оподаткуванню, податкове управління не має в цьому переліку пріоритетного значення. Проте, незважаючи на пріоритетність планів і звітів для зовнішньої групи користувачів інформації, фінансове планування суб'єктів господарювання США вважається гнучким, оскільки корегування основних показників середньострокового і оперативного планування здійснюється під час виникнення такої необхідності [5, с. 42].

Варто відзначити, що процес фінансового планування суб'єктів господарювання США відзначається недосконалістю, яка полягає у наступному [1; 2; 3]:

- процес планування проходить надто повільно, починається переважно в липні і завершується у грудні. Враховуючи те, що життєвий цикл багатьох продуктів закінчується, плани часто встигають застаріти до його завершення, що спричиняє проблеми при їх реалізації, а також знижує точність прогнозування прибутку;
- процес планування вимагає значних зусиль з боку менеджерів, оскільки він починається зі збору даних та включає як фінансові результати, так і нефінансові дані, що часто вважаються чинниками, які управляють, наприклад, розміри партій, відсоток браку і час обслуговування клієнтів, інформація про клієнтів і про співробітників (відсоток працівників, які відсутні на робочому місці чи рівень їх освіти тощо). Наступним кроком є вибір цільових фінансових показників, що отримуються в результаті перемовин функціональних керівників, які складають бюджети, і менеджерів, які їх будуть виконувати.

На погляд вітчизняних дослідників, американська практика дає можливість перейняти вітчизняним суб'єктам господарювання:

– гнучкий підхід до фінансового планування та прогнозування, тобто проведення корекції основних показників середньострокового і оперативного планування у момент виникнення такої необхідності;

– залучення персоналу до розробки стратегічного фінансового плану і максимальне забезпечення взаємодії всіх рівнів під час цього процесу;

– забезпечення високого рівня якості стратегічного фінансового планування у тому числі за рахунок впровадження ефективної системи його інформаційно-аналітичного забезпечення [1; 2; 3].

Підводячи підсумок варто зауважити, що вивчення світового досвіду фінансового планування суб'єктів господарювання дозволяє з'ясувати подібні та відмінні риси цього процесу провідних країн світу та України з метою пошуку шляхів удосконалення вітчизняної практики.

Список літератури

1. Кравченко О. О., Кулінська К. А. Оцінка ефективності фінансової моделі підприємства та планування її основних параметрів. *Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія: Економіка та управління*. 2015. Вип. 32. С. 261 – 269.

2. Нестор О. Ю. Стратегічне фінансове планування в діяльності суб'єктів господарювання України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львів, 2017. 267 с.

3. Степура В. В. Світовий досвід фінансового планування. *Часопис економічних реформ*. 2018. № 1 (5). С. 41 – 44.

4. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга. Пер. с нем. / Под ред. А. А. Турчака, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича. М.: Финансы и статистика. 1997. 765 с.

5. Степура В. В. Світовий досвід фінансового планування. *Часопис економічних реформ*. 2012. № 1 (5). С. 41 – 44.

УДК 338.2

Марченко А. Е.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
2-ого року навчання,

ПрАТ «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна академія управління персоналом»

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Умовою стійкого розвитку суб'єкта господарювання в цілому є його ефективна господарська діяльність, спрямована на забезпечення стабільності, розвитку й досягнення визначених цілей. Тому управління фінансовою стійкістю є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту підприємства, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління.

Головною метою управління фінансовою стійкістю є забезпечення фінансової безпеки та стабільності функціонування і розвитку суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику. При цьому основними цілями управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання є забезпечення:

1) збалансованості активів та пасивів через достатність власного капіталу, гнучку структуру капіталу, організацію руху капіталу та забезпеченість власного капіталу для фінансування оборотних активів;

2) збалансованості доходів і витрат шляхом забезпечення достатнього рівня рентабельності, зміни структури витратомісткості господарського процесу та збільшення обсягу товарообороту;

3) збалансованості грошових потоків підприємства через забезпечення достатнього рівня платоспроможності та самофінансування, зниження дебіторської заборгованості та забезпечення кредитоспроможності.

Механізм управління фінансовою стійкістю є частиною загальної системи управління суб'єкта господарювання, що забезпечує вплив чинників, від яких залежить результат його діяльності. Процес формування механізму управління фінансовою стійкістю становить послідовність етапів, характеристика яких представлена в табл. 1.

Таблиця 1

**Послідовність етапів розроблення механізму управління
фінансовою стійкістю підприємства**

Етапи	Характеристика
1. Визначення цілей суб'єктів та об'єктів управління	– об'єкти – діяльність підприємства або його окремого підрозділу, певний виробничий процес, фінансова діяльність, прибуток, фінансові ресурси; – суб'єкти – керівники вищої ланки, фінансові менеджери, фінансові служби і відділи, аналітики з фінансової безпеки; – мета – забезпечення оптимального рівня фінансової стійкості
2. Виявлення елементів об'єкта управління	– оцінювання поточного стану та рівня фінансової стійкості; – визначення та оцінювання чинників, що впливають на елементи управління
3. Визначення методів впливу на чинники управління	– застосування інструментарію управління фінансовою стійкістю: засоби, методи, важелі, способи здійснення
4. Розробка стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства	– узгодження цілі розробленої стратегії із загальною стратегією Підприємства
5. Реалізація стратегії	– реалізація стратегії визначеної стратегії
6. Моніторинг	– аналіз фінансової стійкості підприємства; – контроль за виконанням завдань та досягнення мети діяльності підприємства (оптимального рівня фінансової стійкості); – коригування процесу реалізації стратегії

Джерело: складено на основі [4]

Фінансовий механізм управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання реалізується через сукупність методів, що охоплює: фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, фінансовий контроль. Вищезазначене свідчить, що за функціональною ознакою фінансовий механізм представляє широкий діапазон дії – від прогнозування до контролю.

Узгодження інструментів і відповідних фінансових важелів фінансового механізму управління фінансовою стійкістю здійснюється в процесі розробки гнучкої фінансової політики суб'єкта господарювання, під якою розуміється сукупність заходів у сфері організації фінансових відносин з метою здійснення функцій і задач фінансового управління та реагування на вплив чинників зовнішнього середовища.

За результатами проведеного дослідження виявлено, що управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання із застосуванням фінансового механізму може досягти необхідного результату лише у разі відповідності таким вимогам:

- налаштованість кожного елемента фінансового механізму на виконання властивого йому навантаження;
- спрямування дії всіх елементів фінансового механізму, який забезпечує інтереси всіх суб'єктів фінансових відносин;
- зворотний зв'язок усіх елементів фінансового механізму різних рівнів;
- своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, які відбуваються під впливом елементів нижчого рівня.

Отже, фінансова стійкість є якісною характеристикою фінансового стану суб'єкта господарювання, тому розроблення механізму управління фінансовою стійкістю є частиною його загальної стратегії управління. У свою чергу, механізм управління фінансовою стійкістю суб'єкта господарювання забезпечується сукупністю виробничих, адміністративних, інноваційних і інтеграційних чинників, що представляють собою систему зовнішнього та внутрішнього впливу на систему управління фінансовою стійкістю підприємства з метою забезпечення нормальних умов його функціонування і розвитку.

Список літератури

1. Косарева І. П., Удовика Є. М. Удосконалення системи управління фінансовою стійкістю підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Випуск 23. С. 246 – 251.
2. Лисенко Ю. Р. Фінансова стійкість підприємства: економічна суть і підходи до оцінювання. *Інноваційний розвиток харчових виробництв, ресторанно-готельного бізнесу та торгівлі: зб. наук. пр. здобувачів вищої освіти* / [редкол.: О. І. Черевко (відпов. ред.) та ін.]. Харків: ХДУХТ, 2017. С. 19 – 26.
3. Тимошенко О. В., Буцька О. Ю., Сафарі Ф. Х. Антикризове управління як передумова підвищення ефективності діяльності підприємства. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 23. № 2. С. 187 – 192.
4. Філонич О. М., Дряпак Я. О. Управління фінансовою стійкістю підприємства. *Економіка і регіон*. 2012. № 1 (32). С. 199 – 202.

УДК К 336.73:368.03

Перегудова А. С.

здобувач вищої освіти,

Університет державної фіскальної служби України

Науковий керівник:

Артем'єва О. О.

канд. екон. наук,

доцент кафедри бухгалтерського обліку,

Університет державної фіскальної служби України

ВПЛИВ COVID-19 НА КРЕДИТУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг визначені Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [3]. Згідно з цим Законом фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку [2]. В Україні до небанківських фінансових установ належать:

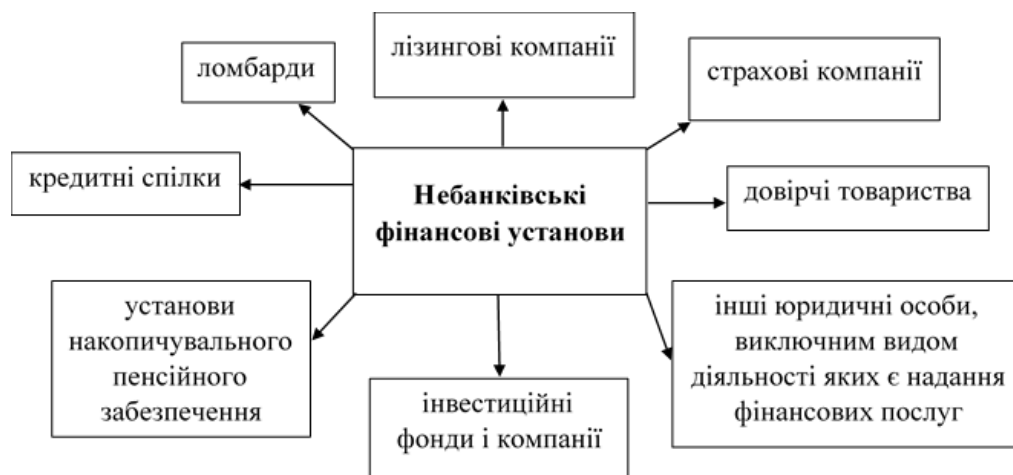

Рис. 1. Небанківські фінансові установи

Джерело [3]

Кредитна система України нині функціонує у складних економічних умовах. Сукупність факторів, таких як структурні перебудови в економіці, її орієнтація на забезпечення роботи військово-промислового сектору, політичні зрушення, девальвація гривні, зумовлює необхідність фінансово-кредитним установам підлаштовувати свою діяльність під мінливі обставини. Це не могло не позначитися на основних індикаторах розвитку небанківського фінансового сектору.

Результати поданої звітності показали, що коронакриза помірно вплинула на діяльність страховиків та позначилася на обсягах кредитування іншими небанківськими фінансовими установами.

Національний
банк України

Результати небанківського ринку

за I півріччя 2020 року

Рис. 2. Результати небанківського ринку

Джерело [1]

Ринок страхування. В умовах карантинних заходів і зниження економічної активності страховики, які прозвітувалися, продемонстрували зростання валових страхових премій (+4,4 %) у першому півріччі. Загалом обсяг страхових премій за звітний період становив 21 млрд грн.

У цілому ж розмір зібраних страхових премій у першому півріччі 2020 року порівняно з аналогічним періодом 2019 року зменшився. Причиною цього став добровільний вихід із ринку за вказаний період 20 страховиків. Ще 6 страховиків не подало звітність за перше півріччя, натомість у липні 2020 року вони подали заяви щодо анулювання ліцензій. Частка останніх становила близько 7 % у загальному обсязі страхових премій.

Підсумки роботи ринку страхування життя засвідчили його стабільне зростання. Обсяги премій зі страхування життя порівняно з аналогічним періодом минулого року зросли на 10 % і становили 2,3 млрд грн.

Показники	I квартал 2020	I півріччя 2020
Кількість зареєстрованих страховиків	225	215
з них: компанії зі страхування життя	22	20
Включено компаній до Державного реєстру за квартал	1	1
Виключено з Державного реєстру за квартал	9	11
Кількість укладених договорів страхування (тис. од.)	40 530,8	57 896,8
Активи по балансу	65 114,9	61 888,0
Активи, визначені ст. 31 Закону України «Про страхування»	47 390,0	55 592,0
Обсяг сплачених статутних капіталів	10 633,2	9 549,0
Сформовані страхові резерви	31 965,5	31 359,2
Валові страхові премії, з них:	11 548,8	21 008,0
від страхувальників-фізичних осіб	5 399,2	9 589,3
від перестраховальників	1 697,6	1 805,9
Валові страхові виплати, з них:	3 749,9	6 832,6
страхувальникам-фізичним особам	1 768,5	3 129,1
перестраховальникам	84,3	237,7
Рівень валових виплат, %	32,5	32,5
Чисті страхові премії (валові страхові премії за мінусом частки страхових премій, які сплачуються перестраховикам-резидентам)	9 668,0	18 687,7
Чисті страхові виплати (валові страхові виплати за мінусом частки страхових виплат, які компенсовані перестраховиками-резидентами)	3 659,0	6 642,4
Рівень чистих виплат, %	37,8	35,5
Обсяг страхових платежів, належних перестраховикам	2 765,1	4 191,0
з них: перестраховикам-нерезидентам	884,2	1 933,5

Рис. 2. Ринок страхування

Джерело [1]

Страховикам вдалося зберегти прийнятний фінансовий результат шляхом помірного зростання страхових премій, збереження сталих показників збитковості, а також уникнення знецінення активів.

Ринок кредитних спілок. Кредитні спілки виявилися найуразливішими до карантинних обмежень з-поміж інших небанківських установ. Окремо про обмеження та негативні тенденції на цьому ринку.

У березні 2020 року кредитні спілки віднесено до установ, офісам яких на певний період було заборонено приймати клієнтів. На законодавчому рівні було запроваджено обмеження щодо нарахування штрафів та пені за прострочення повернення кредитів. Це, у свою чергу, призвело до погіршення якості кредитного портфеля, оскільки традиційно кредити цих фінансових установ забезпечуються лише поруками.

Назва показника	I квартал 2020	I півріччя 2020
Кількість зареєстрованих кредитних спілок, на кінець періоду	335	328
Кількість членів КС, на кінець періоду, тис. осіб, з них	460,9	453,2
члени КС, які мають внески на депозитних рахунках	20,4	19,4
члени КС, які мають заборгованість за кредитами	113,3	105,6
Активи, на кінець періоду, з них	2 542,9	2 567,0
продуктивні	2 165,5	2 123,3
непродуктивні	377,4	443,7
Капітал, на кінець періоду	1 017,8	1 020,1
Дохід КС, за період	220,1	504,1
Витрати КС, за період	270,2	537,7
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток), за період	52,5	-35,3
Кредити надані членам КС, на кінець періоду	2 348,5	2 288,9
Обсяг кредитів, наданих членам КС, за період	607,4	1 136,0
Кількість кредитів, наданих членам КС, на кінець періоду, одиниць	123 999	113 135
Внески членів КС на депозитні рахунки, на кінець періоду	1 320,8	1 361,5
Внески членів КС на депозитні рахунки, за період	537,9	929,8
Заборгованість за неповерненими та простроченими кредитами, наданими членам КС, на кінець періоду	669,6	791,8

Рис. 3. Ринок кредитних спілок

Джерело [1]

З огляду на специфіку діяльності кредитних спілок концентрація їхніх позичальників на одній території посилила негативні тенденції для деяких із них, зокрема для тих, що займалися агрокредитуванням.

У першому півріччі спостерігалось загальне зниження фінансової активності осіб старшого віку, кількість яких серед членів кредитних спілок досить значна.

Неготовність кредитних спілок до надання дистанційних послуг, причиною чого є орієнтація на готівкові розрахунки та відсутність електронних продуктів і послуг.

Загалом до Національного банку подало звітність 224 кредитних спілки із 327. Обсяг наданих кредитів у першому півріччі зменшився на 9 % порівняно з аналогічним періодом 2019 року. Водночас обсяг залучених депозитів у цей період збільшився на 12 %.

Фінансові компанії, ломбарди, лізингодавці. Ринок надання позик фінансовими компаніями, який останніми роками бурхливо зростав на 50 і більше відсотків за рік, у першому півріччі продемонстрував зниження обсягів показників діяльності. Обсяг наданих кредитів у першому півріччі 2020 року порівняно з аналогічним періодом минулого року знизився на 20 %. У лізингових компаній та ломбардів обсяг наданих послуг у першому півріччі 2020 року порівняно з другим півріччям минулого року впав більш як на 20 %. У першому півріччі зросли лише обсяги ринку факторингу (13 %).

Показники	I квартал 2020	I півріччя 2020
Кількість ломбардів (на кінець періоду)	319	306
Активи	4 352,7	3 942,5
Власний капітал	1 646,2	1 562,9
Сума наданих фінансових кредитів під заставу	4 083,0	7 149,9
Вартість майна, прийнятого в заставу	4 661,6	8 091,1
Сума погашених фінансових кредитів	4 089,2	7 134,3
з них: погашено за рахунок майна, наданого в заставу	680,9	1 281,0
Сума нарахованих процентів за користування фінансовими кредитами	809,4	1 487,5
Загальна сума отриманих доходів	931,9	1 732,7
Загальна сума витрат	898,3	1 658,2
Кількість наданих фінансових кредитів під заставу (тис. од.)	2 593,2	4 589,2
Кількість договорів, погашених за рахунок майна, наданого в заставу (тис. од.)	397,5	680,7
Середньозважена річна процентна ставка за кредитами, %	215,4	212,9

Рис. 4. Фінансові компанії, ломбарди, лізингодавці

Джерело [1]

НБУ прогнозує, що банки залишатимуться прибутковими, проте ефективність знизиться. Щоб цього уникнути, регулятор радить банкам переглядати операційні витрати, процентну політику та адаптувати свої кредитні програми під нові умови.

Список літератури

1. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>.
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України № 2664-III від 12.07.2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
3. Стан та перспективи розвитку системи парабанківських посередників. URL: <http://fbi.cfuv.ru/wp-content/uploads/2017/09/008dubina.pdf>.

УДК 336.76

Семенченко Н. В.

д-р. екон. наук, професор кафедри
теоретичної і прикладної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,

Рощина Н. В.

канд. екон. наук, доцент кафедри
теоретичної і прикладної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ

Дослідження класифікації сучасних інвесторів надає змогу визначити, що у її основі покладена градація цілей, які стоять перед ними. Саме цілі, до яких відносять: отримання прибутку та збереження капіталу, визначають їх дії щодо вибору тієї чи іншої стратегії та поведінки на фінансовому ринку.

Для того, щоб інвестиційний портфель відповідав вимогам свого власника, потрібна періодична заміна активів. Дії, які є необхідними для збереження та підтримання основних характеристик портфеля визначають, як процес управління інвестиційним портфелем [1, с. 26]. Вимогливість до процесу управління інвестиційним портфелем є тим більша, чим більшими є ризики на ринку. Результатами правильного управління є збереження вкладених коштів та досягнення

максимального рівня доходу. За сукупністю методів управління інвестиційним портфелем розрізняють: активний та пасивний [4, с. 6].

Активним, або як його ще називають, агресивним, методом управління інвестиційним портфелем є такий метод, в якому відбувається постійна зміна структури портфелю з метою досягнення додаткового прибутку за рахунок гри на волатильності ринку. Інвестор, що проводить активне управління, має займатися постійним моніторингом ринку цінних паперів, швидким придбанням найбільш дохідних та швидким звільненням від низько дохідних цінних паперів. Для організації активного методу необхідно забезпечити управління структурою, ризиком та ліквідністю портфелю [1, с. 26].

Управління структурою – контроль паперів та їх пропорцій у портфелі [2, с. 418]. Основним методом управління структурою є моніторинг – механізм неперервного спостереження за прибутковістю, ліквідністю та ризикованістю цінних паперів, що входять до складу. Задачами моніторингу є систематичне спостереження за динамікою ринкової вартості емісійних цінних паперів і відхиленням цієї вартості від середньоринкового курсу, аналіз причинно-наслідкових зв'язків, коригування складу та структури або формування нового портфелю цінних паперів, що буде відповідати інвестиційній стратегії власника.

Під управлінням ризиками розуміють пошук та застосування методів їх вимірювання і зниження. Під час управління ризиками використовують такі методи як: встановлення лімітів на розмір операцій (контроль максимально можливої долі портфеля, що може бути залучена до операції), обмеження рівня максимально можливих збитків (обсяг коштів, що може бути втраченими) та встановлення граничного рівня маржевих операцій (долі, що може бути взята в кредит у брокера) [1, с. 29].

Ліквідність – це здатність конвертації активів у грошові ресурси за максимально короткий час та без значних втрат їх вартості. Ліквідність кожного активу визначається ринком та керуючий не може на це вплинути, але він може та повинен впливати на ліквідність ввіреного йому портфелю шляхом включення у нього активів з необхідним рівнем ліквідності. Таким чином, під управлінням ліквідністю портфеля розуміють процес включення в портфель активів з різним рівнем ліквідності з метою отримання необхідного значення [1, с. 31].

Другий метод управління, пасивний метод, передбачає роботу з низькими рівнями ризику на довготривалій основі. Пасивна стратегія полягає в тому, що після створення інвестиційного портфеля він переглядається тільки в разі радикальних змін на ринку. Чим більш сталою є ситуація на фондовому ринку, тим більш тривалим є існування портфелю.

Методами пасивного управління є [3, с. 246]:

- метод диверсифікація – це процес інвестування коштів у різні активи з метою зниження ризиків. Диверсифікація передбачає включення до складу портфеля різноманітних паперів з різними характеристиками;

- індексний метод - полягає в тому, що певний портфель, який відображає динаміку обраного біржового індексу та характеризує стан ринку, використовується у якості еталонного. Якщо інвестор хоче, щоб його портфель піддавався тим самим змінам, що і ринок, він повинен мати таку ж долю цінних паперів, яку ці бумаги склали при підрахунку індексу. Тоді аналізувати буде необхідно лише загальну тенденцію ринку, а не окремі елементи портфелю [1, с. 32];

- метод збереження портфеля – це підтримка структури та основних характеристик портфеля. Якщо прибутковість стане нижчою деякого заданого рівня, буде необхідно сформувати новий портфель.

Деякі фахівці виділяють ще збалансований метод управління інвестиційним портфелем. Цей метод є поєднанням активного та пасивного методів. Інвестор спочатку створює портфель, що містить папери з низьким ризиком, основною задачею яких є збереження капіталу. Управління цим портфелем здійснюється на основі пасивного методу. Потім інвестор додає ризиковані папери з метою отримання якомога більшого прибутку за рахунок гри на волатильності ринку і використовує активний метод для їх управління. Таким чином збільшується дохідність відносно пасивного методу та зменшується ризикованість активного методу [1, с. 33 – 36].

Отже, можна сказати, що неможливо розробити метод, який зможе задовольнити потреби всіх типів інвесторів одразу. Інвестори повинні самі визначити власні цілі та на основі цього обрати стратегію управління своїм інвестиційним портфелем. Для інвесторів, що ставлять собі за ціль збереження капіталу, кращим вибором є пасивний метод. Для тих же інвесторів, що хочуть отримати якомога більший прибуток, потрібно звернути увагу на збалансований метод, бо в ньому зберігається прибутковість активного методу та можливість застрахувати себе від збитків за рахунок пасивної частини.

Список літератури

1. Кашаев, Д. Н. Методы управления портфелем ценных бумаг: дис. канд. экон. М., 2002. 62 с. URL: http://www.mirkin.ru/_docs/magister02-1.pdf.
2. Бочаров, В. В., Леонтьев, В. Е. Корпоративные финансы. СПб.: Питер, 2004. 592 с.
3. Бердникова, Т. Б. Рынок ценных бумаг и биржевое дело. М.: Инфра-М, 2004. 270 с.
4. Сущность и методы управления инвестиционным портфелем. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/8068638/> (дата обращения: 14.04.2020).
5. Генералова, Н. М. Методики формирования и управления инвестиционным портфелем в организации. *Вестник Самарского университета. Экономика и управление*. Самара: 2018. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metodiki-formirovaniya-i-upravleniya-investitsionnym-portfelem-v-organizatsii/pdf>.

УДК 658.5: 66

Самошкіна І. Д.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Сумський національний аграрний університет,

Голобородов А. А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Сумський національний аграрний університет

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХІМІЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Розвиток хімічної промисловості має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення. Метою соціальної держави, якою відповідно до Конституції є Україна, має бути забезпечення умов для зростання добробуту громадян. Однією з найважливіших складових добробуту в цивілізованих державах є забезпечення громадян і компаній необхідними складовими, такими як якісна сировина для випуску продукції, енергоресурси для стабільної роботи підприємств. Запорукою реалізації цієї мети має стати надійне, економічно обґрунтоване й екологічно безпечне задоволення потреб населення й економіки в продукції хімічного виробництва.

Хімічна промисловість є однією з авангардних галузей економіки України. Багато хімічних продуктів використовуються на різних етапах ланцюга виробництва,

а тому розвиток галузі в значній мірі впливає на формування макроекономічних показників. Крім того, рівень хімізації є загально визнаним критерієм суспільно-економічного розвитку. Хімічна промисловість є сировинною базою для таких галузей, як машинобудування, легка промисловість, авіабудування, деревообробна промисловість, фармацевтична промисловість та інші і перетворює на кінцевий продукт товари промислового призначення інших галузей [4, с. 42].

Зважаючи на перспективність та важливість галузі для України, питання пошуку шляхів розвитку хімічної промисловості є доволі актуальним.

На сьогоднішній день хімічна галузь України опинилася під загрозою зникнення. Така ситуація – результат відсутності послідовної системної економічної політики держави з розвитку та підтримки національної індустрії та її базових галузей, які не в змозі конкурувати з закордонними підприємствами у яких є власні сировинні бази, яким не потрібно імпортувати сировину з закордону.

Основними проблемами розвитку хімічної промисловості сьогодні є:

- відірваність підприємств від джерел сировини, як територіально, так і за фінансовою політикою (формування цін), належності різним власникам;
- коливання попиту на продукцію промислового призначення;
- низькі темпи інноваційного техніко-технологічного оновлення;
- відсутність диверсифікації джерел енергопостачання;
- неефективний менеджмент;
- відсутність екологічної безпеки для регіону розташування підприємств галузі.

Загалом проект Стратегії розвитку хімічної промисловості містить 10 пріоритетів. Серед них – створення конкурентної сировинної бази, модернізація хімічних виробництв, розвиток внутрішньогалузевих технологічних ланцюгів на базі діючих виробництв, створення нових хімічних виробництв, необхідних для розвитку суміжних галузей промисловості, продукції високого технологічного переділу, сучасне агрохімічне забезпечення аграрно-промислового комплексу, ефективне імпортозаміщення тощо [3, с. 320].

При розробці проекту Стратегії були враховані не тільки особливості ситуації в Україні, а й основні світові тенденції розвитку хімічної галузі. Зокрема, перехід від сировинної моделі у виробництві до виробництва продукції з високою доданою вартістю, впровадження ресурсозберігаючих та відновлюваних технологій, збільшення безпеки виробництва й впровадження рішень, які дозволять знизити навантаження на людські ресурси й, по можливості, повністю виключити людський фактор, вирішення проблем забруднення навколишнього середовища та зниження біорізноманітності природи, переробка відходів в багатьох містах країни, збільшення енергоефективності виробництва хімічної продукції. Реалізація Стратегії розвитку хімічної промисловості дозволить:

- довести частку вітчизняної продукції на внутрішньому товарному ринку в період до 2030 року в сегменті азотних добрив до 80 %, комплексних добрив – до 35 – 40 %, інших агрохімікатів – до 70 %, засобів захисту рослин (ЗЗР) – до 30 %;
- зменшити частку імпоротної продукції на внутрішньому товарному ринку в сегменті основної хімії і мінеральних добрив – до 40 %;
- суттєво наростити випуск ЗЗР (наразі доля імпорту в даному сегменті перевищує 90 %) й зменшити частку долю контрафактної продукції на внутрішньому ринку засобів захисту рослин;
- довести рівень забезпечення вітчизняною сировиною основної хімії та мінеральних добрив в період до 2030 року до 60 – 65 % [1, с. 63].

З метою підвищення глобальної та регіональної конкурентоспроможності України в хімічній промисловості необхідно переорієнтувати систему управління і організації хімічної промисловості на наступні принципи:

- обов'язкове застосування енергоощадних технологій;
- екологічний аудит інвестиційних проектів розвитку галузі; запровадження мало- і безвідходних технологій і технологічних процесів переробки промислових відходів; виведення з експлуатації екологічно шкідливих виробництв;
- розширення власної сировинної бази на основі залучення альтернативних джерел коксохімічної (вторинної) і відновлювальної рослинної сировини замість нафтопродуктів;
- забезпечення розвитку виробництв замкнутих технологічних циклів як в Україні, так і з залученням виробництв країн СНД;
- оновлення виробництва і доведення коефіцієнту оновлення основних фондів до 0,5 з виведенням з експлуатації морально і фізично застарілих технологій та обладнання;
- формування стратегічних портфелів замовлень;
- впровадження сучасних систем якості;
- оптимізації зовнішніх і внутрішніх товарних потоків на основі інтенсифікації виробництва галузей-споживачів;
- досягнення рівня рентабельності і прибутковості хімічних виробництв, що забезпечить розширене відтворення [2, с. 55].

Хімічна галузь сьогодні неспроможна самотійно вийти з кризового стану і потребує залучення для певної частини її суб'єктів стимулюючих правових норм і сприятливого податкового режиму. З цією метою слід ініціювати заходи по формуванню такої політики в податковій, бюджетній, фінансово-кредитній, антимонопольній, амортизаційній сферах, яка б забезпечила прискорений розвиток хімічної промисловості, особливо її пріоритетних напрямків.

Список літератури

1. Про схвалення Стратегії розвитку промислового комплексу України на період до 2025 року: Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
2. Ковеня Т. В., Канюка І. В. Промислове інвестування хімічної промисловості України: плюси і мінуси. *Хімічна промисловість України*. 2017. № 1. С. 57 – 60.
3. Остроухова В. А., Макарова В. И., Костин А. В. Экономическое развитие, инвестиционный анализ и оценка эффективности инвестиций предприятий химической промышленности. *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева*. 2015. № 3 (34). С. 314 – 324.
4. Шевцова Г. З., Швець Н. В. Дослідження сучасних чинників розвитку хімічного виробництва в контексті неоіндустріалізації. *Економіка промисловості*. 2017. № 3 (79). С. 39 – 57.

УДК 336.1

Тимоць М. В.

канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри управління та адміністрування,
Університет Короля Данила

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Фінанси соціального страхування посідають вагоме місце у системі соціального захисту населення, а їх дослідження є необхідною умовою забезпечення їх перманентного вдосконалення. За рахунок організації соціального страхування

суспільство отримало можливість здійснювати компенсацію соціальних ризиків шляхом перерозподілу частини національного доходу між окремими групами населення. Економічну основу соціального страхування становлять страхові відносини.

У рамках фінансової системи соціального страхування вирішуються питання як соціального захисту населення, так і питання організації фондів соціального страхування. Багаторічний досвід функціонування подібних спеціалізованих соціальних інститутів у більшості країн Західної Європи свідчить про високу ефективність цих базових інститутів соціального захисту. Страхові принципи забезпечення соціальних гарантій населенню є загальноприйнятими і визнаними у світі. Вони вважаються найефективнішими.

У процесі реформування системи соціального страхування слід брати до уваги й інші важливі фактори, що стримують процес розвитку фінансової діяльності фондів соціального страхування та зростання їхньої економічної ефективності. Для системи соціального страхування актуальним є використання альтернативних потенційних джерел формування фондів. Одним із резервів поповнення дохідної частини фондів є ефективна капіталізація вільних фінансових ресурсів [1, с. 33].

На основі викладеного можна визначити завдання ефективного фінансового механізму соціального страхування в Україні. По-перше, мобілізація та акумуляція фінансових ресурсів. У межах системи соціального страхування повинен функціонувати такий фінансовий механізм, який був би спроможний забезпечити максимально можливу мобілізацію потенційних фінансових ресурсів. Ці кошти становитимуть той фінансовий потенціал системи соціального страхування, яким необхідно вдало розпорядитись. По-друге, алокація фінансових ресурсів і контроль за їх ефективним використанням. Цілком очевидно, що мобілізація фінансових ресурсів не є самоціллю [2, с. 29]. Отже, система соціального страхування повинна забезпечити їх розміщення та раціональне використання. Глибока аргументація контрольних заходів і доказовість паритетності інтересів у розподілі фінансових ресурсів, у їх мобілізації, в раціональному використанні можуть збільшити запит громадськості на виконання контрольних дій у системі соціального страхування. По-третє, забезпечення оптимального розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів системи соціального страхування. Формування інвестиційної складової страхових коштів системи [3, с. 105].

Реалізація цих завдань у системі соціального страхування має будуватись на основі прозорості, відкритої та публічної діяльності сторін соціального діалогу. В умовах трансформаційних змін системи соціального страхування організаційне регулювання її фінансових відносин має відбуватись на основі принципів паритетного управління та механізмів соціального діалогу сторін соціального партнерства. Саме такий розвиток фінансових відносин дозволить посилити взаємну фінансову відповідальність суб'єктів соціальних страхових відносин, створити умови для забезпечення фінансової збалансованості системи соціального страхування.

Список літератури

1. Федунчик Л. Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 2. С. 31 – 37.
2. Шаульська Л. О., Якимова Н. А. Проблеми тіньової зайнятості в контексті структурних трансформацій ринку праці. *Економічний часопис*. 2017. № 2. С. 28 – 35.
3. Пріхно І. М. Механізми фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 23. Частина 1. С. 105 – 108.

УДК 336.14

Швайко М. Л.

канд. екон. наук, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Стороженко Ю. М.

здобувач вищої освіти економічного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ФІНАНСИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Процес децентралізації на користь місцевого самоврядування – одна з основних визначальних реформ з часів української незалежності.

Система місцевих фінансів функціонує в усіх країнах світу, проте ефективність їх розвитку і забезпечення безперервності виконання функцій, що на них покладені суспільством, прямо залежать від низки національних, економічних, політичних та інших факторів.

Саме фінанси місцевого самоврядування виступають головною фінансовою складовою, що є каталізатором реалізації необхідних потреб і ресурсів громади у соціально-економічному розвитку країни.

Місцеві фінанси в кругообігу організації розподілу видатків з державного бюджету виступають «мостом з'єднання» між громадою (суспільством) та державою, в аспекті здійснення вирівнювання соціально-економічного розвитку територій, об'єднань, які в результаті складних умов відстають у своєму економічному розвитку від інших регіонів країни і не мають можливості надавати соціальні послуги на загальному рівні для всієї країни.

Структура елементів фінансів самоврядування має трирівневу основу: об'єкт – фінансові ресурси; суб'єкт – органи влади та територіальні громади; відносини формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, які акумулюються для реалізації функцій органів місцевого самоврядування [1, с. 98].

Фінансова основа розвитку територіальної громади – це потужно економічно розвинені місцеві бюджети. За сучасної тенденції процесу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади етапність побудови та формування місцевих бюджетів повинне бути спрямоване за такими напрямками [2, с. 133].

Місцеві бюджети за допомогою фінансових ресурсів чинять активний вплив на економічні та соціальні етапи формування адміністративно-територіальних одиниць і формують додаткові сприятливі можливості для розв'язання загальнодержавних проблем на регіональному рівні та підвищення якості життя громадян з мінімізацією затрат [4, с. 121].

Основною статтею доходів місцевих бюджетів в Україні (без врахування трансфертів) є податкові надходження (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягу та структури доходів
місцевих бюджетів України у 2014 – 2019 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів), млрд грн	101,1	120,5	170,6	229,4	232,5	262,2
Податкові надходження, млрд грн	87,3	98,2	146,9	201,0	229,8	234,2
питома вага, %	86,4	81,5	86,1	87,7	87,6	88,9
Неподаткові надходження, млрд грн	12,3	20,1	21,9	25,9	29,1	31,2
питома вага, %	12,2	16,7	12,8	11,3	11,09	13,02
Доходи від операцій з капіталом, млрд грн	1,1	1,6	1,4	2,3	3,1	3,6
питома вага, %	1,1	1,3	0,8	1,0	1,2	1,5

Джерело: побудовано автором на основі [5, 6]

За показниками табл. 1 можна зробити такі висновки: у 2014 величина податкових надходжень становила 87,3 млрд грн. або 86,4 % від доходів місцевих бюджетів (без трансфертів). У 2015 р. ця економічна категорія зросла до 98,2 млрд грн. але питома вага одночасно зменшилася до 81,5 %. В основному це відбулося за рахунок збільшення інших статей доходів. Щодо 2019 р. то податкові надходження тут мають зростаючу тенденцію на 80 % або 229,8 млрд грн, з одночасним збільшенням їх частки до 87,4 %.

У 2014 – 2018 рр. обсяги неподаткових надходжень також зростали хоча питома вага змінювалася по різному. Так, у 2014 р. їх величина становила 12,3 млрд грн з часткою в доходах місцевих бюджетів (без трансфертів) 12,2 %. На наступний рік їх обсяг збільшився на 7,8 млрд грн, а частка зросла до 16,7 %. Щодо 2018 р. то питома вага тут трохи зменшилася – до відсоткового показника 11,9 %, а надходження навпаки – зросло до 29,1 млрд грн.

Наступна частина статей – доходи від операцій з капіталом мають невеликий обсяг у загальній структурі доходів бюджетів та відповідно становить 1,1, 1,6 і 1,4 млрд. грн. за 2014 – 2018 роки, а їх частка – 1,1, 1,3 і 1,2 %.

Проте найбільшою проблемою формування дохідної частини місцевих бюджетів України є велика частка трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів, що свідчить про надмірну залежність від коштів державного бюджету.

Важливою складовою ефективного функціонування механізму керування фінансами органами місцевого самоврядування є налагодження системи оподаткування. Тут перспективним є перехід до нової форми оподаткування, що враховувала б особливості здійснення фінансового кругообігу на місцевому рівні функціонування громади (ОТГ) [8, с. 285].

Загалом, при вдосконаленні системи місцевих податків і зборів за основу необхідно взяти загальноприйняту у світі ідеологію оподаткування: закріплювати за регіоном лише ті податки і збори, на формування податкової бази яких можуть впливати органи місцевого самоврядування і які фактично забезпечують стійкі, стабільні джерела доходів місцевих бюджетів [9, с. 25].

Таким чином, проблема зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок власних джерел зараз набуває особливої актуальності. Подальше пришвидшене вирішення цього питання сприятиме зацікавленості місцевих органів влади в розбудові економіки на принципах самостійності та ефективності та сформує можливість забезпечення необхідної відповідальності й підзвітності місцевих органів влади перед громадськістю.

Список літератури

1. Андрущенко В. Л. Федералізм міжбюджетних відносин: зарубіжні моделі та вітчизняні проблеми. *Вісник Київського політехнічного інституту. Серія: Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 91 – 94.
2. Дафт Р. О. Фінанси місцевого самоврядування України в умовах децентралізації. *Видавнича діяльність Національної академії наук [пер. с англ.]. Вид.: СПб.: Пітер*. 2008, С. 123 – 134.
3. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Журнал (науково-періодичне видання) «Економіка України»*. 2014. № 11. С. 61 – 75.
4. Дроздова П. Р. Складові системи управління місцевими фінансами в умовах децентралізації. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. № 5 (9). С. 120 – 129.
5. Оцінка фінансових показників бюджетів 872 ОТГ: рейтинг за I півріччя 2020 року. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12748>.
6. Офіційний сайт Децентралізація в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua>.
7. Крилова О. Г. Участь громадськості у формуванні бюджетів в Україні: поточна практика та рекомендації щодо її розширення. *Аналітичний звіт № 3. Проєкт Світового банку. ПАДКО. Мунд «Голос громадськості»*. 2008. № 3. С. 2 – 23.

8. Мунько А. Ю. Удосконалення інструментів управління місцевими фінансами в умовах децентралізації. *Університетські наукові записки*. 2016. № 1. С. 281 – 288.

9. Опарін В. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти). *Вісник Київського національного торгово-економічного університету*. 2005. № 4. С. 24 – 30.

УДК 336.14

Швайко М. Л.

канд. екон. наук, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Самігулліна А. Р.

здобувач вищої освіти економічного факультету,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МЕТОДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ

Освіта є головним фактором розвитку як людського потенціалу, так і держави в цілому. Враховуючи стрімкі темпи розвитку та впровадження інновацій, науки та техніки, розширення доступу до інформації та її масштабів, сучасна освіта потребує постійного удосконалення [1].

Відповідно до Конституції України кожна людина має право на освіту [2]. Вітчизняні науковці виділяють три методи здійснення фінансового забезпечення освіти: бюджетне фінансування, кредитування, самофінансування.

Виділення саме таких методів фінансування є досить актуальними для України, адже представлені методи фінансового забезпечення дозволяють освітнім закладам підтримувати своє фінансове становище і в разі недостатнього фінансування з боку держави, обравши альтернативу для подальшого розвитку.

Доля видатків на освіту у співвідношенні до загальних витрат бюджету з кожним роком знижується, хоча у гривневому еквіваленті ми бачимо значні зміни у бік збільшення. Зростання суми виділених коштів на освіту пов'язане лише із збільшенням загальних витрат в бюджеті країни, а з 2015 року по 2019 рік відсотковий показник витрат на освіту зменшився на 2,8 %.

Враховуючи реалії сьогодення, відзначимо, що диверсифікація джерел фінансування з кожним роком набуває все більшої актуальності. Тому що через скорочення бюджетних видатків на освіту, така тенденція є логічною, а також дає можливість адаптуватися навчальні заклади до сучасних умов ринкової економіки. Важливо пам'ятати, що тільки належна автономія закладу дозволяє налагодити диверсифіковану структуру власних грошових надходжень [3].

В Україні існує низка законодавчих актів, в яких йдеться про фінансову автономію навчальних закладів: ЗУ «Про вищу освіту», ЗУ «Про професійну освіту», але на практиці ми маємо низку фактів, що суперечать цьому. Бюджетний кодекс України, який вказує на те, що власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету, повинні бути чітко прописані в кошторисі. Цікаво, що Бюджетний кодекс забороняє створення позабюджетних фондів, що є прямою перешкодою фінансовій диверсифікації ВУЗу на практиці.

Відзначимо також, що казначейська система, яка передбачає касове виконання бюджету за видатками через територіальні органи Державного казначейства [4], була ухвалена з метою підвищення контролю використання державних коштів закладами освіти, що б не допустити розтрат і приховування коштів. Але з недосконалістю механізму даної системи це стало перешкодою для навчальних закладів і увігнало їх в жорстокі рамки контролю.

Вважаємо, що головною метою держави є створення таких умов, за яких би була досягнута можливість отримання якісної загальної освіти населення, що передбачено Конституцією України. Але для її реалізації виділених коштів на галузь недостатньо.

Внаслідок цього, заклади освіти змушені функціонувати за принципами мінімальної достатності, опираючись при цьому на підтримку місцевих органів влади, благодійних внесків юридичних та фізичних осіб.

Україна має систему державного фінансування закладів освіти типу фінансування за видатками – це видача фінансових коштів у визначеному законодавством розмірі. При такому типі, держава здійснює тотальний контроль за використанням коштів, що досить сильно обмежує і без того невелику автономію навчальних закладів.

Для досягнення світових стандартів в даній галузі необхідна побудова економічних механізмів, які б забезпечили ефективну систему фінансування. Україна повинна здійснити перехід від переважно бюджетного фінансування освіти до залучення додаткових, альтернативних джерел.

Під недержавними або альтернативними джерелами фінансування розуміються кошти, що залучені без допомоги держави, а отже не підлягають контролю з боку Державної казначейської служби і можуть використовуватись на потреби освітнього закладу на розсуд керівництва [5].

Пропонуємо наступні шляхи підтримки залучення додаткових коштів на основі досвіду зарубіжних країн:

1. Спонсорські надходження з боку випускників навчального закладу.

2. Участь у державних та міжнародних грантових програмах. Такий спосіб можливий лише за умови високого рівня організації діяльності вищого навчального закладу, так як конкуренція в таких програмах є дуже потужна, навіть на державному рівні, не те що на міжнародному.

3. Залучення коштів шляхом отримання кредиту у банку.

4. Отримання відсотку від депозитного рахунку в банках. Даний вид прибутку є стабільним джерелом надходження коштів на відмінну від спонсорської підтримки, а отже і найбажанішим джерелом доходу.

5. Фінансові надходження від дослідницької діяльності вищих навчальних закладів. Цей тип є найоптимальнішим і найбільш корисним, оскільки саме він стимулює заклади освіти в винахідницькому напрямі та науковій діяльності.

6. Випуск цінних паперів (цей тип є найменш розповсюдженим в Україні).

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити наступні висновки та рекомендації. Державне кредитування та субсидіювання потребує більшого розвитку, і не лише як спрощення фінансового навантаження студента, а й гарантії заповненості робочих місць в країні. Виведення вищих навчальних закладів з режиму «державного утримання» та організації активної діяльності направленої на розвиток і освоєння альтернативних напрямів залучення фінансових коштів. Українська освіта, яка має потужний незадіяний потенціал, за умов виконання вказаних пропозицій, матиме змогу приблизитись до розвитку сучасних європейських країн і конкурувати з ними на світовому просторі.

Тому розробка механізму самостимулювання освітніх закладів, дослідження зарубіжного досвіду державної фінансової підтримки освіти, аналіз сучасних видів освітнього кредитування та субсидіювання для населення є перспективними напрямками розвитку.

Список літератури

1. Малишко В. В., Макачук І. М., Городниченко Ю. В. Фінансування освіти в Україні. *Економічний вісник університету*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansuvannya-osviti-v-ukrayini/viewer>.

2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
3. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи. Методичні рекомендації. К., 2019. 47 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2020/07/13/2020-07_13avtonomy.pdf.
4. Постанова Кабінету Міністрів України; Національний банк від 14.01.1997 № 13. Про впровадження казначейської системи виконання державного бюджету. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/13-97-п#Text>.
5. Поляновський Г.А. Стратегічні орієнтири вдосконалення фінансування державних закладів вищої освіти в Україні. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-5_0-pages-185_191.pdf.

УДК 336.1

Федоришина О. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти 4-го курсу,

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,

Піхняк Т. А.

канд. екон. наук,

доцент кафедри менеджменту, фінансів,
банківської справи та страхування,

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛADOVA ЕФЕКТИВНОЇ РЕФОРМИ

Питання самостійності територіальних громад та реформування публічного управління порушується протягом усього часу з моменту проголошення незалежності України. Наразі, Україна переходить в нову епоху історії, тому розпочинається етап докорінних змін. Саме органи місцевого самоврядування повинні ефективно взаємодіяти з населенням та втілювати зміни в його життя. Вже декілька років проходить реформа децентралізації влади і важливим аспектом цієї реформи є бюджетна децентралізація.

На сучасному етапі Україна неухильно спрямовує свої зусилля на реалізацію євроінтеграційного курсу, виконання міжнародно-правових зобов'язань, зокрема з питань розвитку місцевої і регіональної демократії. Саме тому подальша демократизація суспільства та одночасна децентралізація влади на засадах субсидіарності були і залишаються пріоритетами України. Бюджетною децентралізацією також є передача повноважень від вищих органів управління до нижчих, наприклад, від регіональних до муніципальних або місцевих. Зазвичай бюджетна децентралізація зумовлена прагненням центрального уряду поліпшити систему управління державою через реалізацію стратегічних та операційних цілей, кінцевою метою яких є створення безпечного середовища для життя людини.

Бюджетна децентралізація – це процес передачі повноважень управління доходами та видатками з метою збільшення ефективності реалізації даних повноважень та ретельніше управління бюджетними коштами громад.

В Україні початок реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади за принципами децентралізації розпочався з прийняттям урядом Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації

влади в Україні. Мета реформи полягає у забезпеченні можливості самостійно, за рахунок власних фінансових ресурсів вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади, тобто наділення територіальних громад більшими обсягами ресурсів та мобілізація їхніх внутрішніх резервів [1, с. 148].

Також є певні проблеми, які пов'язані з децентралізацією в Україні, так, до прикладу, існує проблема в законодавчій сфері. Складна політична ситуація та бурхливі зміни у політичному житті призводять до того, що законодавство нестабільне, а також часто виникають колізії між нормативно-правовими актами. Гостро стоїть питання відповідності діючої нормативно-правової бази у фінансовій сфері тенденціям сучасного життя. Тому, варто розпочати діяльність саме зі створення відповідних законодавчих актів, які б спрощували саму систему розподілу фінансових ресурсів між органами місцевого самоврядування та органами державної влади, а також створення стратегії бюджетної децентралізації.

Впровадження бюджетної децентралізації має ґрунтуватися не тільки на змінах до діючого законодавства, а насамперед на посиленні фіскальної активності органів місцевої влади щодо наповнення місцевих бюджетів.

Також в процесі бюджетної децентралізації важливим є забезпечення чіткого розмежування повноважень, відповідальностей органів влади різних рівнів і збільшення обсягу власних доходів бюджетів територіальних громад [2, с. 159].

Найбільш результативними заходами для збільшення формування доходів місцевих бюджетів, на нашу думку, є передача до місцевих бюджетів акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, а також плати за надання адміністративних послуг і державного мита у повному обсязі. Крім цього, держава повинна стимулювати місцеві органи до розвитку бізнесу та виробництва на своїй території, що надасть можливість підняти рівень власних доходів. Також варто мотивувати ОТГ приймати участь у міжнародних проектах та залучати інвесторів.

В Україні й досі фактично не позбулися централізованої моделі формування доходів місцевих бюджетів. Тому, варто створювати моделі місцевого самоврядування, де повноваження органів місцевого самоврядування були б значно розширені, адже ці органи реально бачать проблемні сфери певної території та можуть ефективно розвивати громаду без втручання держави.

Децентралізація бюджетної системи є незавершеною, але питання її подальшого реформування є важливим для підвищення якості надання послуг громадянам та зростання ефективності використання бюджетних коштів. Підвищити ефективність проведення реформи бюджетної децентралізації в Україні допоможе насамперед чітке розділення функцій і відповідальності між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також забезпечення місцевих бюджетів тією кількістю коштів, які потрібні для покращення надання послуг населенню [3, с. 92].

Отже, бюджетна децентралізація в Україні необхідна для того, щоб створити умови сприятливого для всебічного розвитку людини та середовища, вирішення проблем та надання якісних суспільних послуг, але сам процес має ряд недоліків, які необхідно негайно вирішувати та удосконалювати механізм реалізації.

Список літератури

1. Онищенко С. В. Бюджетна децентралізація: особливості запровадження, проблеми та перспективи. *Фінанси, учёт, банки*. 2016. № 1 (21). С.145 – 154.

2. Далевська Т. Бюджетна децентралізація: передумови та напрямки реалізації. *Світ фінансів*. 2016. № 1. С. 149 – 159.

3. Мандрик І. А. Поточний стан та перспективи розвитку бюджетної децентралізації в Україні. *Реформування системи управління державними фінансами: проблеми, тенденції та перспективи митної та податкової політики*. 2020. С. 90 – 93.

**COORDINATION OF INTERNATIONAL COOPERATION
OF STATE BODIES OF LATVIA AND SWITZERLAND: LEGAL ASPECTS**

Coordination legal technology is often used to improve the efficiency of international cooperation. Let us consider, as an example, the legal aspects of coordinating international cooperation between Latvia and Switzerland.

By framework agreement between the government of the Republic of Latvia and the Swiss Federal Council concerning the implementation of the Latvian-Swiss cooperation programme to reduce economic and social disparities within the enlarged European Union [1] «For the purposes of this Agreement, unless the context otherwise requires: – «National Coordination Group» (NCC) means the Latvian unit responsible for coordinating the Latvian-Swiss cooperation program (Article 1 – Definitions)».

Based on Article 6 – Coordination and Procedures: 1. To ensure the maximum possible impact of projects and to avoid duplication of projects financed from structural and / or single co-financing, as well as any other source of funding, the Parties shall ensure effective coordination and provide any information to this end. 2. All correspondence between the Parties, including reports and project documents, shall be in English. 3. Typically, each Project is subject to a Model Project Agreement, which defines the terms of the grant and the roles and responsibilities of the contracting parties. 4. Latvia is responsible for identifying projects to be funded from contributions. Switzerland can offer Latvia proposals for financing projects, including projects of multilateral, national or transnational institutions. The rules and procedures for the selection and implementation of projects are defined in Appendix 2 and for Block Grants, Project Preparation Fund, Technical Assistance Fund and Scholarship Fund in Appendix 3. 5. Under coordination, all projects must be supported by Latvia and approved by Switzerland. The Parties attach great importance to the monitoring, evaluation and verification of projects and the Latvian-Swiss Cooperation Program, as provided in Annex 2. Switzerland or any authorized third party acting on its behalf has the right to visit, control, verify, audit and evaluate all types of activities and procedures related to the implementation of contributory projects, as Switzerland sees fit. Latvia provides all requested and other useful information and takes or begins to take all measures to successfully implement such mandates. 6. After the entry into force of this Agreement, Latvia shall open a separate bank account with the Bank of Latvia, in which funds received from the Swiss contribution are deposited. The expenses of the Swiss administration referred to in paragraph 3 of Article 5 of this Agreement shall not be paid through this account. Accrued net interest must be sent to Switzerland annually. 7. The payment coordination procedures are described in Chapter 4 of Appendix 2 to this Agreement.

By virtue of the coordination norms of this act, «1. To ensure the maximum possible interaction of projects and to avoid duplication in the preparation and implementation of projects financed from structural and / or cohesive funding, as well as any other source of funding, the Parties shall ensure effective coordination and distribution of any information necessary for this purpose. 2. All correspondence between the Parties, including reports and project documents, shall be in English. 3. Typically, each Project is subject to an agreement in the manner that defines the terms of the grant, as well as the roles and responsibilities of the contracting parties. 4. Latvia is responsible for identifying projects to be funded from contributions. Switzerland may make proposals to Latvia for financing

projects, including projects for the establishment and operation of multilateral, national or transnational institutions. The rules and procedures for the selection and implementation of projects are defined in Appendix 2 and for Block Grants, Project Preparation Fund, Technical Assistance Fund and Scholarship Fund in Appendix 3. 5. All projects must be supported by Latvia and approved by Switzerland. The Parties attach great importance to coordination monitoring, evaluation and verification of projects and the Latvian-Swiss cooperation program in general, as provided in Annex 2. Switzerland or any authorized third party acting on its behalf has the right to visit, control, verify, assess all activities and procedures related to the implementation of contributory projects, as Switzerland sees fit. Latvia provides all requested or otherwise useful information and takes or begins to take all measures to enable the successful implementation of such projects. 6. After the entry into force of this Agreement, Latvia shall open a separate bank account with the Bank of Latvia in which funds received from the Swiss contribution are deposited. The expenses of the Swiss administration referred to in paragraph 3 of Article 5 of this Agreement shall not be managed through this account. Accrued net interest must be sent to Switzerland annually ...

1.2. Annual meetings are foreseen to ensure effective implementation of the Latvia-Switzerland Cooperation Program. To achieve coordination, the Parties meet annually. At the annual meetings, the National Coordination Group (NCC) submits an annual report, which will be distributed one month before the meeting, which, among other things, will be addressed to the following authorities ...

5.1 The National Coordination Group (NCU) is responsible for the general Latvian-Swiss cooperation program, as well as for the identification, planning, financial management, monitoring and evaluation of projects in order to use the funds within the framework of the contribution in accordance with the Framework Agreement. This includes: Coordination of Switzerland's contribution to other financial investments with the National Strategic Reference Framework and with operational programs ...

5.6 Audit Organization: Unless otherwise specified in the Project Agreement, an audit firm is appointed by the National Coordination Group for each Project. Various audit procedures may apply for technical assistance, block grants, Project Preparation Fund and fellowships. The audit firm must be a privately held company with a recognized professional reputation that operates in accordance with international auditing standards. The selection of an Intermediate Block Grant Authority can be carried out according to a two-step procedure agreed between the National Coordination Group (NPO) and the Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC). Applicants may submit a plan for the envisaged block of the Grant prior to submitting a full application».

Thus, international cooperation between Latvia and Switzerland is successfully coordinated (by the way, in other similar cases [2]) with the help of rather effective coordination mechanisms.

In particular, forms of coordination interaction are provided. Coordination principles can be artificially constructed from the general norms of treaties and agreements between countries. The subject composition of the coordination legal relationship and the powers of the participants in the coordination process are clearly defined. The procedural issues of coordination interaction are regulated in detail. We believe that this kind of positive experience in coordinating international cooperation can be perceived by other countries, including Ukraine.

List of sources

1. Framework agreement between the government of the Republic of Latvia and the Swiss federal council concerning the implementation of the Latvian-Swiss cooperation programme to reduce economic and social disparities within the enlarged European Union. URL: https://likumi.lv/google_search.php?cx=009844013171831310159%3Avxe2anixcfq&cof=FORID%3A11&sa=Mekl%C4%93t&num=20&q.

2. Maksurov A. A. Coordination in legal systems of the countries of Europe. Part I. Monograph. M.: Rusays, 2018. P. 189.

СЕКЦІЯ 18

SECTION 18

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО,
МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО
CONSTITUTIONAL LAW, MUNICIPAL LAW,
PUBLIC INTERNATIONAL LAW

УДК 342.3

Конюх В. В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти 1 р. н.
факультету правничих наук,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ
ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ У ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ**

Після розвалу радянського союзу Україна, як і всі постсоціалістичні країни у той час, опинилась перед серйозним вибором, яку варто обрати та розвивати у державі політичну модель. Більша частина тогочасних політиків, науковців та політологів зійшлися на тому, що потрібно розвивати інститут президентства, який був виправданий історично на прикладі багатьох країн світу. Тому після проголошення незалежності, одним із ключових пунктів у реформації державної влади було запровадження інституту Президента в Україні. Слід зазначити, що в історичному аспекті для тодішньої молоді держави це було серйозне нововведення, хоч Україна і мала досвід існування інституту глави держави у часи УНР, та майже як 80 років у складі ССРСР, ідеологічні вчення про ради, як єдиний орган влади, залишили свій відбиток. Одразу після проголошення незалежності була вперше запроваджена президентська посада в Україні згідно із Законом УРСР від 6 липня 1991 р. «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української».

Така швидка еволюція у національній політичній системі хоч з теоретичного боку була кроком вперед, але з практичної сторони тільки відштовхнула українців назад, змусивши у наступні роки вирішувати ряд проблем, які стали наслідками неготовності держави до таких швидких змін. Це пов'язано з тим, що в українській правовій думці тих часів домінували ідеї та принципи закладені в часи Радянського союзу. Наприклад до розпаду ССРСР в Україні «інститут глави держави» ототожнювали, як так званого «колективного президента» у формі постійно діючого органу у Верховній Раді – президії Верховної Ради Української РСР. Саме тому впровадження в систему органів державної влади України поста Президента України з одного боку продемонструвало світові готовність України не лише сприймати, а й втілювати в життя передовий досвід правових інститутів розвинених демократичних країн, а з іншого тільки підтвердило повну неспроможність України так швидко імплементувати у свою систему це нововведення. Протягом існування незалежної України інститут глави держави зазнавав багато змін, вони були зумовлені тим, що на певних етапах розвитку був ряд правових проблем. Наприклад відсутністю цілісної теорії інституту президентства в Україні, єдиних наукових підходів щодо ряду питань, пов'язаних з його функціонуванням, та порівняно незначною кількістю фундаментальних наукових досліджень у даному напрямі. Також проблематичним є конституційно – правовий статус Президента України. Одним із найвагоміших

факторів, який впливає на проблему у визначенні конституційно – правового статусу є постійна зміна форми правління у державі. Часта зміна з президентсько – парламентської на парламентсько президентську республіку тягла за собою часту зміну статусу інституту президенства. Звідси й причина того, що проблема конституційно - правового статусу Президента України відповідно до Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» № 742-VII від 21 лютого 2014 року ще не досліджувалася.

Також свою роль у складності визначення конституційно-правового статусу грає часткове запозичення українцями досвіду у іноземних держав. Звертаючись до аналізу сучасного конституційно-правового статусу Президента України, важливо відмітити, що конструкція механізму влади за змістом первинної редакції Конституції України у своїх головних рисах виразно нагадує П'яту Республіку у Франції. Принаймні Основний Закон України безпосередньо сприйняв такі важливі атрибути П'ятої Республіки як спосіб формування Уряду, інститут парламентської відповідальності уряду, право Глави держави відправляти Уряд у відставку. Такий досвід хоч з першого погляду є позитивним, та надалі тільки ускладнюватиме формування власної конституційно – правової теорії в Україні. Адже хоч у конституційних текстах розвинених країн із республіканською формою правління наявні спільні риси щодо статусу глави держави, в більшості своїй наявна суттєва несхожість. Також у Конституційних документах часто йде акцент на той чи інший функціональний аспект влади президента: чи то на його функції забезпечення конституційної законності, арбітражних функціях чи на представницькі повноваження. Пропри це все важливо відмітити, що інститут президентства в державній практиці розвинених країн демонструє значну різноманітність не лише в аспекті його формально-юридичних характеристик, але й реальної ролі в системі стримувань і противаг, зумовленої вже суто політичними чинниками. Виходячи з цього, можна сказати, що відсутність стабільності у формі правління, та запозичення конструкцій механізмів влади – це фактори, які ускладнюють можливості визначення хоч більш – менш чіткого конституційно – правового статусу Президента України.

Отже, інститут президенства в Україні, попри його існування вже понад 26 років потребує удосконалення та більш змістовного закріплення основних елементів, таких як: функції, конституційно – правовий статус, його місце серед органів державної влади тощо. Також в Україні має початись процес створення власної цілісної правової теорії, та єдиних наукових підходів до інституту глави держави. Для позитивної імплементації досвіду держав із схожими формами правління ми повинні підходити з точки зору потреби того чи іншого досвіду, та накладання на нього власних політичних та суспільних чинників.

Список літератури

1. Мартинюк Р. С. Проблеми визначення конституційно-правового статусу Президента України в умовах змішаної форми правління. *Право України*. 2009. № 5. С. 44 – 50.
2. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. 2-ге вид., переробл. та доопр. К.: Прав. єдність: Алерта, 2010. 432 с.
3. Плахотнюк Н. Г., Мельниченко В. І. Інститут президентства в Україні: становлення та розвиток; Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. К.: Максимус, 2004. 223 с.

УДК 342.2

Махлянкова М. В.

студентка,

Брестский Государственный университет им. А. С. Пушкина

ТЕОКРАТИЧЕСКАЯ МОНАРХИЯ КАК ГИБРИДНАЯ ФОРМА ПРАВЛЕНИЯ НА ПРИМЕРЕ ВАТИКАНА

Форма правления – неотъемлемый элемент, характеризующий устройство государства. Форма государственного правления – организация высшей власти в государстве.

В отечественной литературе встречаются различные подходы к определению формы правления. Среди них – узкий, при котором формы правления разграничиваются главным образом по положению главы государства; и широкий, учитывающий отношения не только высших органов государства между собой, но и со всеми структурами политической системы в целом [1]. Принято выделять две основные формы правления: республика и монархия.

Однако выделяют также гибридные формы правления, так называемые нетипичные, которые невозможно отнести к разновидностям республик и монархий. Среди гибридных форм правления выделяют такие виды как выборная монархия, президентско-монархическая республика, теократическая монархия, советская республика, суперпарламентская республика и президентско-милитаристская республика.

Давайте более подробно рассмотрим такую гибридную форму правления, как теократическая монархия, на примере Ватикана, где главой государства является глава господствующей религиозной конфессии. Данная форма правления не является распространённой и помимо Святого Престола установлена лишь в Султанате Брунее и Королевстве Саудовская Аравия.

Для данной формы правления характерно регулирование государства религиозными нормами. Главой государства при теократической монархии является правитель правящей религиозной организации, обладающей неограниченной высшей государственной властью. Религиозные нормы возникают вне государства и санкционируются в дальнейшем им как юридическая норма. Религиозные нормы устанавливаются в соответствии с догмами веры. Ватикан – пример действия канонического права, основанного на католицизме [3].

В руках монарха – Папы Римского в Ватикане согласно ст. 1 Конституции Ватикана сосредоточены абсолютная законодательная, исполнительная и судебная власть [2]. Монарх при такой форме правления избирается на пожизненный срок коллегией кардиналов, путём тайного голосования. После смерти Папы и во время конклава вплоть до инаугурации нового Папы его обязанности исполняет камерленго – камерарий Римско-католической церкви. Таким образом, для теократической монархии характерна пожизненная власть, приобретённая посредством выборов.

В компетенцию Папы входит представление Ватикана на международной арене, заключение, ратификация и денонсация международных договоров и конкордатов. Святой Престол в международном публичном праве является суверенным субъектом в статусе *persona sui generis*, что означает уникальность правовой конструкции государства.

На Папу Римского возложены следующие функции, которые реализуются им в совокупности:

– он является светским сувереном в статусе монарха, т.е. он является единоличным правителем, обладающим всей полнотой власти;

– он является главой католической церкви и её высшим правящим иерархом, один из титулов Папы «Раб рабов Божих», из чего следует, буквально «он не должен чураться грешников»;

– он является сувереном города-государства Ватикан, из чего следует, что Папе принадлежит вся верховная власть в государстве в течение неопределённого срока, как суверен понтифик должен исполнять свои дипломатические обязанности, проводить встречи с главами государств, вне зависимости от их вероисповедания и формы правления.

Исполнительную же власть в Ватикане осуществляет Государственный секретариат. Папа Римский формирует городское управление – папскую комиссию, состоящую из кардиналов, которую Папа назначает на пять лет. Практическое управление хозяйством города осуществляет губернатор, назначаемый Папой. Таким образом, Папа формирует всю исполнительную власть, тем самым осуществляя абсолютную власть.

Высшими консультативными органами являются Вселенский собор Римско-католической церкви, Коллегия кардиналов и Епископский синод. Коллегия кардиналов собирается для обсуждения наиболее важных церковных дел и для выборов Папы.

Судебная власть, в соответствии с законом № CXIX от 21 ноября 1987 года, состоит из Единоличного судьи (Giudice unico), Трибунала, Апелляционного суда и Кассационного суда, осуществляющих свои полномочия от имени Верховного Понтифика.

Законодательную власть Папа Римский реализует посредством издания законодательных актов. Акты могут издаваться от имени главы государства Понтификальной комиссией по делам Государства Града Ватикан, которая также публикует общие положения.

Таким образом, на основании изложенного выше, можно сделать вывод, что Ватикан относится к такой гибридной форме правления, как теократическая монархия, так как данную форму правления нельзя отнести ни к одной из трёх основных разновидностей монархий (парламентской, абсолютной, дуалистической). Ввиду того что вся власть сосредоточена в руках Папы Римского, который помимо государственной власти осуществляет ещё и власть духовную, являясь главой церкви, мы можем говорить о том, что Ватикан представляет пример теократического государства. При осуществлении полномочий главой государства очень тесно связаны религия и политика, как правило, одно вытекает из другого. Правитель в случае данной формы правления является своеобразным наместником Бога на Земле, и все важные вопросы решаются по божественным указаниям, откровениям, Законам.

Список литературы

1. Чиркин В. Е. Конституционное право зарубежных стран: учебник / Ин-т гос-ва и права РАН. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2002. 139 с.
2. Основной Закон Государства Града Ватикан от 26 ноября 2000 года. URL: <https://cutt.ly/sfmucsc>.
3. Шестакова С. В., Чихладзе Л. Т. Нормы, основанные на религиозных догматах, как источники конституционного права зарубежных стран. URL: <https://cutt.ly/ifmatph>.

СЕКЦІЯ 19

SECTION 19

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО,
ЖИТЛОВЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
CIVIL LAW AND PROCEDURE, FAMILY LAW, HOUSING
LAW, INTERNATIONAL PRIVATE LAW

УДК 347

Дихта Н. М.

канд. юрид. наук, доцент кафедри іноземних мов № 1,
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ПРИОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ПРАВА ПРИ ВИКОРИСТАННІ
ФІДУЦІАРНИХ ДОГОВОРІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ОБІГУ УКРАЇНИ**

В умовах пандемії та економічної кризи в кожній державі гостро постає питання реалізації прав, виконання зобов'язань та захист законних інтересів будь-якої особи. Завдяки професіоналам в галузі права кожна особа, як фізична так і юридична, має змогу реалізувати власні права, захистити інтереси та досягти бажаних результатів в різноманітних сферах життя, долаючи такі перешкоди як час, простір, кордони, хвороби, бюрократію, власну некомпетентність, нерозуміння спеціальної термінології тощо.

Своєрідним об'єднувальним явищем, в тому числі і на міжнародному рівні, стає діяльність та мова юристів, яка незважаючи на вже існуючі латинські терміни та фразеологізми, є актуальною протягом багатьох століть. Також слід додати, що рецепція римського приватного права відіграла ключову роль щодо формування, розвитку та існування юридичних явищ у цивільному праві України, а також інших багатьох країн.

Формування юридичних термінів та юридичних явищ без відповідної сучасної назви припадає на добу римського приватного права, в цьому і виявляється складність дослідження тому, що «...вислови римлян ... невизначені і нерідко неясні, що погляд свій ... вони висловлюють, трактуючи про інші матерії ...» [1, с. 3].

Хоча такі пам'ятки римського приватного права як Дигести Юстиніана, Інституції Гая описують юридичні явища, відповідні суспільні відносини, хоча не називає їх, наприклад укладання договору через представника, поняття «представництво». Так, поняття «представництво» в широкому розумінні, в якому воно відоме нам, є невідомим римському праву [2, с. 8].

Проте такі юридичні явища як представництво були рециповані та отримали подальший розвиток українським правом. Нормативне регулювання представництва передбачено окремою главою (глава 17) Цивільного кодексу України, також цей інститут пов'язаний з таким фідуціарним договором як договір доручення.

Фідуціарні договори беруть свій початок з таких відомих римських договорів як *fiducia cum amico* та *fiducia cum creditore*. Структура контракту в усіх випадках однакова, реальність ефекту якого передбачала передачу довіреного майна у фідуціарну власність [3, с. 507 – 509]. Фідуціарні договори мали необмежене застосування і використовувалися для оформлення різного роду відносин. Тому їх укладання в Римському приватному праві було досить розповсюдженим явищем. Про що свідчить не лише стаття в Інституціях Гая, а й історичні події (війни Риму), а отже збереження майна в часи смут, а також можливість отримати винагороду за військові походи й викупити з застави власне майно було досить актуальним в той час для укладання різноманітних угод, в тому числі й фідуціарних. Виконання зобов'язань в повному обсязі залежало лише від *bona fides* контрагента, якому

виявляли особливу довіру. Для кожного контрагента виконувати певні дії в інтересах іншої особи, яка довірилася, було справою честі.

Метою даного дослідження є виявлення впливу римського приватного права на формування юридичних термінів, договорів та юридичних явищ в цивільному праві України. Слід зазначити, що вся юридична термінологія римського приватного права досить чітка, лаконічна, однозначна, конкретна з метою запобігання непорозуміннь, судових спорів, конфліктів серед зацікавлених осіб. Таким чином, саме мова римських правників започаткувала сучасну юридичну термінологію, вплинула на подальший розвиток діяльності юристів, оскільки римські традиції з питань юриспруденції не лише не втратили своєї актуальності, а розширили межі свого використання і стали об'єднувальним фактором серед сучасних знавців права, в тому числі й на міжнародному рівні. В умовах сьогодення також існують фідучіарні договори, що пов'язані з представництвом інтересів (договір доручення, договір страхування тощо) бо передбачити кожен крок в письмовій формі або неможливо, або не має сенсу. Розвиток сучасного права передбачає виконання кожним професійним представником лише законних дій, які повинні виконуватися виключно в інтересах довірителя, оскільки сучасна юридична діяльність повинна містити в собі найкращі римські традиції, що пов'язані з доброчесністю та порядністю. Додержання таких етичних принципів, які продиктовані римським правом, підвищує рейтинг професійності кваліфікованих юристів України.

Список літератури

1. Казанцев Л. Свободное представительство в римском гражданском праве: монография. Киев: Университетск. тип., 1884. 120 с.
2. Гордон А. О. Представительство в гражданском праве: монография. Санкт-Петербург: Тип. Шредера, 1879. 447 с.
3. Дождев Д. В. Римское частное право: учебник для вузов. / под ред.: В. С. Нерсисянц. Москва: Норма, Инфра-М, 1996. 704 с.

УДК 347.5

Довгалюк В. С.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Право»,
Поліський національний університет

ОСОБЛИВІСТЬ ІНСТИТУТУ РЕГРЕСНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПРИ ВІДШКОДУВАННІ ШКОДИ ЗАВДАНОЇ ПРАЦІВНИКОМ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ НИМ СВОЇХ ТРУДОВИХ (СЛУЖБОВИХ) ОБОВ'ЯЗКІВ

В сучасному світі ми є свідками стрімкого розвитку ринкової економіки. Значення регресних зобов'язань значно зростає з кожним днем, адже відносини у сфері товарообігу потребують швидкого погашення заборгованості. Саме завдяки цьому інституту суб'єктам цивільного права надається можливість своєчасного повернення витрачених в інтересах іншої особи коштів.

Поняття «регресні зобов'язання» на сьогодні, на жаль, є не достатньо дослідженим, вітчизняне законодавство не містить конкретного визначення вказаного терміну, відсутні підстави та умови їх виникнення і застосування, не витлумачені правові положення учасників даних зобов'язань, що ускладнює застосування регресу на практиці.

Нині тільки єдиний правовий акт нормативно закріплює питання, що стосується інституту регресних зобов'язань, яким слугує Цивільний кодекс України (далі –

ЦКУ). Так, ст. 1191 ЦКУ зазначає, що «особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування, якщо інший розмір не встановлений законом» [1]. Вказане положення регулюється Главою 82 ЦКУ (Відшкодування шкоди), тому, можемо зробити висновок, що цей вид зобов'язань, в першу чергу стосується деліктів. Право регресу – це право особи, що відшкодувала шкоду, звернутися до боржника, тобто особи, з вини якої було завдано шкоду, з вимогою повернути виплачене відшкодування [2, с. 85].

Юридичний словник подає нам визначення терміну «регрес» як «зворотний хід, повернення назад» [3]. Тому часто вчені-юристи, а також і законодавець (що простежується в ЦКУ) ототожнюють поняття «регресні вимоги» і «зворотні вимоги», внаслідок чого в правовій доктрині виникають суперечності. Однак, не кожна зворотня вимога підпадає під категорію регресу. Наприклад, якщо одна особа помилково переказала якусь суму іншій особі, а потім, з'ясувавши свою помилку, вимагає повернення цієї суми, тоді має місце зворотня вимога, але не регрес, оскільки вона адресована особою, яка сплатила платіж, до особи, яка отримала платіж [4, с. 11]. Основною відмінністю між даними категоріями виступає те, що регрес являє собою нові правовідносини, він має похідний характер, адже виникає на основі виконання якогось іншого зобов'язання.

Аналізуючи це питання, варто звернути увагу на суб'єктний склад, адже регресні зобов'язання застосовуються тільки в тому випадку, коли завдавач шкоди та особа, яка несе відповідальність, не збігаються в одній особі. Отож, вищезгадуваний інститут цивільного права характерний для окремого ряду випадків, передбачених ст. ст. 1172-1176, 1178, 1179, 1207 ЦКУ [5, с.14]. Відшкодування шкоди, завданої працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків передбачено ст. 1172 ЦКУ, тому більш детально зупинимось на аналізі інституту регресних зобов'язань через призму вказаного делікту.

Першочергово зупинимось на підставах виникнення права регресу до винної особи. Право застосування регресної вимоги можливе за наявності наступних умов:

- право вимоги до працівника має тільки роботодавець (фізична чи юридична особа, замовник, підприємницькі товариства, кооперативи);
- регрес застосовується до працівника тільки після виконання зобов'язання з відшкодування шкоди роботодавцем перед потерпілим;
- регрес застосовується при завершенні основного зобов'язання з відшкодування шкоди.

Підставою виступає відповідальність роботодавця, а також факт виплати завданої шкоди. Наявність тільки судового рішення, яке набрало законної сили, не є достатньою підставою для реалізації права на регрес. В даному випадку достатнім доказом буде виступати відповідне рішення приватного чи державного виконавця у відповідності з Інструкцією з організації примусового виконання рішень [6]. Регресна вимога спрямовується на відшкодування витрат, а тому вона є, по суті, зобов'язанням з відшкодування шкоди, а, отже, можемо віднести її до форми цивільно-правової відповідальності [2, с. 90].

Звернемо увагу, що в даному регресному зобов'язанні беруть участь дві сторони: кредитор-роботодавець (регрідієнт) та боржник-працівник (регресант). Особливістю кредитора є те, що він для того, щоб стати регридінтом, був боржником в попередньому (основному) зобов'язанні, виконання якого і зумовило виникнення регресного.

Поряд з суб'єктами, невід'ємними складовими виступають об'єкт та зміст регресних зобов'язань, адже це свого роду новаційні правовідносини. Об'єктом в

даному випадку виступає відшкодування шкоди, яке працівник має виконати перед роботодавцем. Змістом виступають взаємні права та обов'язки вказаних сторін. Що стосується регридієнта, то він має право на одержання відшкодуваної шкоди, регресанту ж передбачений обов'язок виконання певних дій щодо відшкодування, тобто змістом є стягнення сплаченого [5, с. 15].

Дослідимо також і розміри регресної вимоги. Вона не може перевищувати суму, сплачену роботодавцем в основному зобов'язанні, тобто в цьому випадку діє принцип рівності вимоги в порядку регресу і вимоги за основним зобов'язанням [7, с. 66]. Відповідно до ст. 1191 ЦКУ регресант повинен відшкодувати регридієнту сплачене в повному обсязі [1]. Акцентуючи увагу на даній статті та нашій проблематиці, ми спостерігаємо, що законом встановлені певні виключення з цього положення. Так, питання, що стосується розмірів відшкодування шкоди між роботодавцем та працівником передбачене відповідною нормою Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП). Згідно з ст. 132 КЗпП України роботодавець може стягнути з працівника сплачену шкоду не більшу середньомісячного заробітку працівника, крім випадків, коли законодавством вона передбачена у більшому, ніж цей заробіток, розмірі [8].

Як показує практика, в основному, справи, що стосуються регресних зобов'язань вирішуються в судовому порядку за допомогою подання, так званого, регресного позову. Варто на даному етапі звернути увагу і на позовну давність. Відповідно до ст. 261 ЦКУ «перебіг позовної давності починається з дня виконання основного зобов'язання, зокрема відшкодування шкоди» [1].

Отже, регресні зобов'язання є обов'язковим інструментом врегулювання питань між регресантом та регридієнтом, невід'ємною складовою основного зобов'язання щодо відшкодування шкоди. Підсумовуючи вищесказане, зазначаємо, що ми не можемо виділити інститут регресних зобов'язань як окремий інститут цивільного права, адже для цього не має необхідних підстав та умов, враховуючи і те, що на нього поширюються загальні положення зобов'язального права. Але наголошуємо на необхідності нормативного закріплення даного поняття, оскільки це дасть можливість усунути прогалини законодавства та уникнути в майбутньому протиріч та невідповідностей, які на сучасному етапі мають місце. Вбачаємо, що вирішенням вказаної проблеми буде доповнення ЦКУ окремою главою, у якій необхідно приділити увагу правовим підставам та умовам виникнення і застосування регресних зобов'язань, та тлумаченню правових положень учасників даних відносин.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15>.
2. Потапенко В. Регресні вимоги страховика. *Юридичний журнал. Аналітичні матеріали. Коментарі. Судова практика*. 2016. № 1. С. 85 – 92.
3. Багатомовний юридичний словник. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Holubovska_Iryna/Bahatomovnyi_iurydychnyi_slovnyk-dovidnyk.pdf?PHPSESSID=26b851cb0f9fc78fe313efc7f4ae74ca (Дата звернення 05.10.2020).
4. Мельников Н., Лебедев В. Суброгация и регресс в страховании. *Юридическая практика*. 2010. № 9. 531 с.
5. Мартюк А. С. Загальна характеристика інституту регресних зобов'язань у цивільному праві України. *Dictum Factum*. 2019. № 3. С. 12 – 17.
6. Про затвердження інструкції з організації примусового виконання рішень: наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012. № 512-2. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>.
7. Дедиков С. Регресс и суброгация: опыт сравнительного анализа. *Хозяйство и право*. 2018. № 4. С. 64 – 70.
8. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VII. *Відомості Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

УДК 016:34(048.1)

Світова А. І.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

4 курсу спеціальності «Право»,

Коледж ЧНУ імені Юрія Федьковича

Науковий керівник:

Флорескул-Світова С. Л.

викладач,

Коледж ЧНУ імені Юрія Федьковича

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Однією із актуальних проблем сучасної України є захист прав дитини.

Захист прав дитини забезпечується комплексом заходів, одним з яких є позбавлення батьківських прав.

Важливу роль у сфері захисту прав дітей належить Декларації прав дитини, яка була проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20.11.1959 р. У принципі 6 Декларації проголошено, що дитина для повного і гармонійного розвитку її особи потребує любові та розуміння. Вона повинна, якщо це можливо, зростати під опікою і відповідальністю своїх батьків і, в усякому разі, в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості; малолітню дитину не слід (крім тих випадків, коли є виняткові обставини) розлучати зі своєю матір'ю. На суспільстві і на органах публічної влади повинен лежати обов'язок здійснювати особливе піклування про дітей, що не мають сім'ї, і про дітей, що не мають достатніх засобів для існування.

Відповідно до ч. 1 ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства», виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці [7].

У статті 9 Конвенції Конвенцію ООН «Про права дитини» презюмується принцип єдності сім'ї та недопустимості втручання держави у здійснення права на особисте та сімейне життя шляхом закріплення положення про обов'язок держави-учасниці забезпечувати спільне перебування дитини і батьків [2, с. 20].

Тобто інститут позбавлення батьківських прав регламентований міжнародно-правовим актом, який отримав своє закріплення і розвиток в національному законодавстві України. В якості основного національного джерела варто назвати ст. 151 СК України, яка забезпечує право дитини на захист своїх прав та інтересів [10, с. 37].

Згідно зі ст. 164 СК України, мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо:

1) не забрали дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я без поважної причини і протягом шести місяців не виявляли щодо неї батьківського піклування;

2) ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини. Найбільш розповсюдженою підставою для позбавлення батьківських прав є саме ухилення від виконання батьками обов'язків щодо виховання дитини.

Ця підстава займає найбільш питому вагу серед інших підстав ч. 1 ст. 164 СК. Згідно з п. 16 Постанови Пленуму ВСУ № 3 від 30.03.2007 р. «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», ухилення батьків від виконання

своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, необхідного медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загально визнаних норм моралі, не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти [6].

Зазначені фактори як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

3) жорстоко поводяться з дитиною. В п.16 Постанови пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 р. № 3 визначено, що жорстоке поводження полягає у фізичному або психічному насильстві, застосуванні недопустимих методів виховання, приниженні людської гідності дитини тощо.

Проте законодавством кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини (ч. 1 ст. 10 ЗУ «Про охорону дитинства»).

Згідно з ч. 2 ст. 52 Конституції України, будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [3]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [8];

4) є хронічними алкоголіками або наркоманами, цей факт має бути підтверджений відповідним медичним висновком;

5) вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва, як експлуатацію дитини слід розглядати залучення її до непосильної праці, до заняття проституцією, злочинною діяльністю або примушування до жебракування.

Відповідно до ст. 32 Конвенції про права дитини, держави-учасниці визнають право дитини на захист від економічної експлуатації та від виконання будь-якої роботи, яка може являти небезпеку для здоров'я, бути перешкодою в одержанні нею освіти чи завдавати шкоди її здоров'ю, фізичному, розумовому, духовному, моральному та соціальному розвитку. Держави-учасниці вживають законодавчі, адміністративні і соціальні заходи, а також заходи в галузі освіти, щоб забезпечити здійснення цієї статті. З цією метою, керуючись відповідними положеннями інших міжнародних документів, Держави-учасниці, зокрема: а) встановлюють мінімальний вік для прийому на роботу; б) визначають необхідні вимоги щодо тривалості робочого дня й умови праці; в) передбачають відповідні види покарань або інші санкції для забезпечення ефективного здійснення цієї статті [10, с. 40].

б) засуджені за вчинення умисного злочину щодо дитини, при розгляді в суді справи предметом доказування буде виступати: факт засудження батьків за вчинення умисного злочину, факт набрання обвинувальним вироком суду законної сили, спрямованість злочину проти дитини. У даному випадку єдиним доказом для позбавлення батьківських прав є вирок суду, що набрав законної сили [1, с. 117].

Варто зазначити, що позбавлення батьківських прав можливо виключно на підставі рішення суду.

Позбавлення батьківських прав є покаранням і носить каральний характер. Але, на жаль, не всі батьки сприймають позбавлення прав відносно власних дітей як покарання. Навпаки, деякими з них така ситуація сприймається як звільнення від обтяжуючих їх обов'язків щодо виховання та утримання дитини, що свідчить про недостатню ефективність такої санкції.

Порядок розгляду справ про позбавлення батьківських прав регулюється цивільним процесуальним та сімейним законодавством.

Законодавством визначені не тільки підстави, а й наслідки позбавлення батьківських прав. Так, відповідно до ст. 166 СК України, особа, позбавлена батьківських прав: 1) втрачає особисті немайнові права щодо дитини та звільняється від обов'язків щодо її виховання; 2) перестає бути законним представником дитини; 3) втрачає права на пільги та державну допомогу, що надаються сім'ям з дітьми; 4) не може бути усиновлювачем, опікуном та піклувальником; 5) не може одержати в майбутньому тих майнових прав, пов'язаних із батьківством, які вона могла б мати у разі своєї непрацездатності (право на утримання від дитини, право на пенсію та відшкодування шкоди у разі втрати годувальника, право на спадкування); 6) втрачає інші права, засновані на спорідненості з дитиною.

Позбавлення батьківських прав не є безповоротним. Метою поновлення батьківських прав є відновлення необхідного та природного зв'язку дитини з батьками. До того ж можливість поновлення у батьківських правах є серйозним стимулом для зміни батьками свого відношення до життя, загальноприйнятих правил сімейного і суспільного життя, для розуміння того, що немає більш важливої та відповідальної місії, ніж бути батьками, проявляти турботу відносно своїх дітей [9, с. 60].

Варто погодитись з Л. Красицькою стосовно того, що позбавлення батьківських прав розглядається як надзвичайний захід і одночасно найвища сімейно-правова міра відповідальності за винне невиконання батьківського обов'язку. Позбавлення батьківських прав одночасно є і способом захисту прав дитини, прав одного з батьків, якщо невиконання батьківських обов'язків має місце з боку другого з батьків [4, с. 363 – 364].

Позбавлення батьківських прав носить також превентивний характер, що дає змогу іншим батькам переосмислити відносини з дітьми і стати на шлях виправлення задля збереження повноцінної сім'ї [9, с. 61].

Список літератури

1. Александрова Ю. Щодо визначення предмета доказування та кола доказів у справах про позбавлення батьківських прав. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
2. Конвенція ООН Про права дитини: ратифікована постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-XII / Збірник нормативно-правових актів у сфері функціонування дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей / упоряд.: О. В. Ляковська, Л. М. Палій. К., 2004. 296 с.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України від 23 липня 1996 року, № 30. Ст. 141.
4. Красицька Л. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: дис. ... доктора юрид. н. Вінниця, 2015. 496 с.
5. Лапчевська О. Застосування до батьків санкцій сімейно-правової відповідальності: теоретичний аспект. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 256 – 262.
6. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 р. № 3. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07>.
7. Про охорону дитинства: закон України № 2402-III від 26.04.2001 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
8. Про попередження насильства в сім'ї: закон України № 2229-VIII від 7.12.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Романко К., Менджул М. Питання правової регламентації позбавлення батьківських прав як крайньої міри відповідальності батьків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Т. 2. С. 58 – 61. (Сер. «Право». Вип. 32). URL: <http://dspace.uzhnu.edu.ua>.
10. Сімейний кодекс України. К.: Алерта; ЦУЛ, 2020. 80 с.

СЕКЦІЯ 20
SECTION 20

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ ТА АГРАРНЕ ПРАВО
ENVIRONMENTAL, LAND AND AGRARIAN LAW

УДК 332.3

Баранова Є. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
4 курсу 6 групи,

Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ УТИЛІЗАЦІЇ
ВІДХОДІВ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА УКРАЇНІ**

Поводження з відходами, їх переробка, знешкодження, утилізація посідають одне з найважливіших місць серед питань, які потребують вирішення у екологічній сфері будь-якої розвинутої держави. Україна не є виключенням. На сьогодні, за даними агентства 24/7 Wall Street Україна посідає 9 місце рейтингу країн з найбільшим обсягом сміття на одного жителя: 10,6 тонн сміття на людину [1]. Тому основним напрямком в екологічній сфері є вдосконалення правового регулювання даної проблеми та її реалізація на практиці. З цією метою, пропоную проаналізувати методи правового регулювання та боротьби з відходами у зарубіжних країнах та виокремити ключові аспекти для України.

Законодавство України, що регулює процес боротьби із засміченістю та утилізацією відходів включає у себе як міжнародно-правові акти, зокрема директиви ЄС, так і національні: Закони України «Про відходи», «Про охорону навколишнього середовища». Так, Закон України «Про відходи» визначає у статті 1, що відходи – це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [2]. Для держав-членів Європейського Союзу у врегулюванні даного питання пріоритетними є Директиви ЄС. У 2015 році Європейська комісія затвердила План дій по переходу до економіки без відходів (Circular Economy Action Plan) до 2030 року. Він закріплює обов'язок держав-членів забезпечити, щоб до 2030 року об'єм твердих відходів, захороняємих на полігонах знизився до 10 % (ст. 5). Крім того, було розроблено ряд Директив: Директива № 94/62 Європейського парламенту і Ради «Про упаковку та відходи упаковки», яка встановлює конкретні цільові показники для держав-членів щодо переробки окремих видів відходів, а також по рекуперації; Директива Ради № 1999/31/ЄС «Щодо полігонів захоронення відходів», Директива Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС «Про відходи та скасування деяких Директив» та інші [3].

У Сполучених Штатах Америки поведження з відходами контролюється Агентством з охорони навколишнього середовища (EPA) у відповідності до Закону «Про збереження та відновлення ресурсів (Resource Conservation and Recovery Act, 1976). Відповідно до нього, екологічний департамент кожного штату розробляє комплексні плани з управління промисловими та муніципальними відходами, тобто у США не існує національного закону, що визначає порядок утилізації відходів, а органи влади штату та місцеві органи влади можуть вводити власні вимоги даному напрямку. Утилізація здійснюється декількома способами : захоронення на сміттєвих полігонах, переробка, компостування, спалення. Цікавим досвідом є те, що кожен штат розробив декілька способів фінансування програми утилізації відходів:

- Tipping fees – плата за утилізацію сміття (фізичні та юридичні особи);
- Facility fees – плата податку власником сміттевого полігона;
- Tax – екологічні податки та збори;
- Scrap tire fees – збір за утилізацію покришок;
- E-waste program fees – щорічний збір який сплачується виробниками електроніки;
- Local fees – збори, які забезпечують функціонування місцевого контролюючого органу у сфері переробки твердих відходів.

До речі, в останні роки збільшилась кількість на сміттєвих полігонах США, оскільки на початку 2018 року Китай та інші азіатські країни ввели заборону на ввезення сміття, після чого в американській системі стався збій, що спричинило різке зростання об'ємів сміття. У результаті цього мусор, який раніше перероблювався внаслідок не достатньої кількості заводів на території США почав звозитись на сміттєві полігони [4].

У Німеччині законодавство у сфері екології регулює питання досить схоже до законодавства США. Закон «Про безвідхідну економіку» (Act on the circular economy) встановлює основні положення з управління відходами у Німеччині. Федеральні землі розробляють власні плани, а збір та утилізація сміття закріплюється за муніципалітетами, районами або незалежними містами. Ринок утилізації відходів складається з приватних та державних компаній у рівних частках.

З точки зору стабільного розвитку та прогресивності, показовим є досвід Фінляндії. Загальні положення про збір сміття шляхом його сортування та розподілу з'явилися ще у 130-х роках, а, наприклад, окремий збір паперу здійснюється з 1993 року. Але чітке нормативне закріплення отримали в Законі «Про відходи» 2012 року. Нині діє Третій національний фінський план, затверджений у 2017 році, і розрахований на перспективу до 2023 року. Метою є перехід від переробки до безвідхідної економіки, скорочення об'єму будівельних відходів та рекуперації на 70 %, переробки 55 % всіх твердих комунальних відходів тощо. Крім того, у Фінляндії діє розширена відповідальність виробників з 2004 року стосовно транспортних засобів, шин, електричних пристроїв, паперу. Виробники зобов'язані здійснювати збір та переробку 80 % виробленої упаковки із волокон та 17 % з дерева. Виробники упаковок зі скла повинні забезпечувати переробку 40 % упаковки до 2020 року, з металу – 80 %, з пластика – 22 % [5].

Зрозумівши систему правового регулювання проблеми утилізації відходів закордоном, повернемося до національних стратегій вирішення даного питання.

Закон України «Про відходи» у ст. 31 окреслює заходи щодо запобігання або зменшення обсягів утворення відходів, зокрема, розроблення та впровадження науково обґрунтованих нормативів утворення відходів на одиницю продукції (сировини та енергії), виконання робіт і надання послуг, що регламентують їх кількісний та якісний склад, відповідно до передових технологічних досягнень, періодичний перегляд встановлених нормативів утворення відходів, спрямований на зменшення їх обсягів, з урахуванням передового вітчизняного і зарубіжного досвіду та економічних можливостей та інші.

В Україні розроблено та схвалено розпорядженням КМУ від 8 листопада 2017 року Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року, якою проблему відходів закріплено як масштабну внаслідок домінування в національній економіці ресурсоємних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики. У Стратегії виділено наступні способи розв'язання проблеми: на першому етапі – це утворення робочих груп у

місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування, основним завданням яких є підготовка пропозицій до Національного плану управління відходами з урахуванням особливостей взаємодії та співробітництва в системі місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування; розроблення законопроектів: про управління відходами; про захоронення відходів; про спалювання відходів тощо. На другому етапі – це нормування та сертифікація технологій виробництва продукції, відходи якої придатні до перероблення і утилізації; розроблення альтернативної класифікації відходів на основі їх властивостей, якісних та кількісних показників; створення мережі закладів, що здійснюють підвищення кваліфікації спеціалістів з поводження з відходами, у тому числі на регіональному рівні та інші.

До речі, одним з головних завдань Стратегії є забезпечення у 2023 році перероблення 15 відсотків побутових відходів за допомогою стимулюючих інструментів, збільшення населення, яке здійснює роздільне збирання побутових відходів, до 23 відсотків та введення в експлуатацію сміттесортувальних ліній та сміттєпереробних заводів[6].

Вважаю, що саме це і є своєрідним гальмівником процесу вирішення проблеми, оскільки усі заходи, які мається на меті реалізувати державою базуються на розробленні нових нормативно-правових актів, зміні вже існуючих, але на їх прийнятті все і завершується. Втрачається саме практичне впровадження їх у повсякденне життя кожного громадянина та контроль за дотриманням нововведених норм.

Отже, підсумовую вище викладене, вважаю доречним запозичити Україні зарубіжний досвід боротьби з складністю утилізації, переробки відходів, але не шляхом абсолютного копіювання, а імплементації окремих дієвих на практиці механізмів. Наприклад, компроміс між питаннями екології та конкурентоспроможною вітчизняною економікою можна досягнути шляхом стимулювання попиту на продукцію, роботи та послуги із застосуванням вторинної сировини, отриманої з твердих комунальних відходів. Створення смітєвих хабів – одне з оптимальних рішень для зниження тарифів, покращення екологічної ситуації та підвищення рівня життя. Хаби будуть економічно заінтересовані знайти найбільш оптимальний варіант переробки відходів: заохочення бізнесу для виробництва з відходів різноманітних товарів: гумових покриттів, вторинного пластика, крафтового паперу тощо. Введення чітко встановленої відповідальності громадян за порушення правил поводження з відходами, створення повноцінного статистичного обліку відходів, що дозволить успішно реалізовувати новітні програми поводження з відходами і сформувати ефективне управління ними.

Список літератури

1. Hristina Byrnes and Thomas C. Frohlich Canada produces the most waste in the world. The US ranks third 12 июля 2019 года. 24/7 Wall Street. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/07/15/7220956>.
2. Закон України «Про відходи» в редакції від 04.10.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр>.
3. Директива 2015/720/ЄС від 29.04.2015 р. URL: <http://ekois.net/direktiva-es-o-plastikovyh-paketah>.
4. <https://www.quest-trendmagazine.it/economia-globale/usa/capacity-utilization.html>.
5. <https://tradingeconomics.com/finland/capacity-utilization>.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» від 8 листопада 2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p>.
7. Купалова І. Розміщення відходів. *Вісник. Право знати все про податки і збори*. 2017. № 11. С. 26 – 27.

СЕКЦІЯ 21

SECTION 21

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО
ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS,
FINANCIAL LAW, INFORMATION LAW

УДК 347.7

Бернацький І. В.

аспірант кафедри фінансового права,
Інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

НБУ ЯК СУБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Сучасний ринок фінансових послуг України є високо динамічним, секторально структурованим та кон'юнктурно нестабільним, що зумовлює об'єктивну потребу в визначенні правил регулювання та розкриття фінансової інформації в кожному з секторів фінансового ринку. Світова практика передбачає кілька моделей державного регулювання і нагляду за публічною фінансовою діяльністю фінансових установ, в той же час оскільки превалюючу роль в фінансовій системі України відіграє банківський сектор, актуальним є дослідження діяльності НБУ як суб'єкта публічної фінансової діяльності і регулятора банківської системи України.

Метою роботи є систематизація ключових принципів НБУ в регуляторно-наглядовій сфері як суб'єкта публічної фінансової діяльності в Україні.

Слід відзначити, що профільним законом (Законом України «Про Національний банк України» [1]) визначено ключову роль НБУ в сфері регулювання банківської діяльності, оскільки НБУ надано статус центрального банку, тобто центрального органу державного управління і контролю стосовно банківського сектору фінансового ринку. Загальні положення даного закону акцентують увагу на принцип економічної самостійності НБУ, тобто відмежування доходів і видатків НБУ від доходів та видатків державного бюджету, при цьому як центральний банк НБУ не відповідає за зобов'язання фінансових установ (банків), а одержання прибутку не є ключовою метою в діяльності даного регулятора, що дозволяє дистанціювати правове регулювання стабільності банківської системи і сталості національної валюти від економічної доцільності регуляторної політики НБУ. У випадку перевищення доходів над витратами НБУ після публічного аудиту та прийняття рішення про формування резервів для забезпечення нормальної діяльності НБУ, поповнення статутного капіталу та інших витрат, передбачено можливість перерахування решти прибутку до державного бюджету в повному обсязі, що робить НБУ одним з важливих суб'єктів наповнення державного бюджету та вимагає високої транспарентності інформації про публічну фінансову діяльність даної установи.

Сучасна правова база стосовно публічної фінансової діяльності НБУ як регулятора банківської системи дозволяє констатувати дотримання принципів економічної незалежності, самостійності, відкритості та публічності в процесі виконання функцій та завдань, які визначені перед НБУ, при цьому фінансові потоки НБУ підлягають як внутрішньому, так і зовнішньому моніторингу та контролю, а щорічне складання фінансової звітності за міжнародними стандартами обов'язково базується на проведенні аудиту внутрішніми органами НБУ та зовнішніми сертифікованими аудиторськими компаніями. Також передбачено перевірку фінансової звітності, публічних фінансових операцій та фінансових потоків НБУ зі сторони Рахункової палати України, оскільки публічна фінансова діяльність НБУ в частині перерахування коштів до державного бюджету і формування кошторису

адміністративних витрат НБУ підпадає під сферу фінансового контролю Рахункової палати України [2]. Використання дуалістичного зовнішнього і внутрішнього аудиторського контролю до фінансових операцій НБУ дозволяє скоротити загрози нецільового використання бюджету НБУ в частині формування доходів та їх використання в статутній, операційній та регулюючій діяльності відносно інших суб'єктів банківської системи.

Таким чином, визначено специфіку публічної фінансової діяльності НБУ як ключового державного регулятора в банківській системі України стосовно організації його роботи при формуванні доходів та витрат та їх подальшому розподілі і перерахуванні до державного бюджету. Особливу увагу звернено на принципи економічної незалежності, самостійності, відсутності мети в отриманні прибутку НБУ, оскільки ключовою задачею діяльності установи є забезпечення безпеки та фінансової стабільності національної банківської системи, національної грошової одиниці, захист інтересів кредиторів та вкладників. Забезпечення високої транспарентності публічної фінансової діяльності НБУ скорочує ризики нерационального використання адміністративного кошторису витрат та спекулятивних фінансових операцій в банківській системі України.

Список літератури

1. Закон України «Про Національний банк України». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999, № 29, ст. 238 (Документ 679-XIV, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.07.2020, підстава – 79-IX, дата звернення 04.10.2020).
2. Закон України «Про Рахункову палату». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015, № 36, ст. 360 (Документ 576-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 03.07.2020, підстава – 720-IX, дата звернення 04.10.2020).

УДК 368.03:334.78.012.46]:347.191.11](477)

Кривошлик Т. Д.

канд. екон. наук, доцент,
професор кафедри банківської справи та страхування,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ОБ'ЄДНАННЯ СТРАХОВИКІВ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Саморегулювання страхової діяльності на страховому ринку може реалізується через професійні об'єднання страховиків. В Україні можливість їх створення передбачена тільки двома законодавчими актами:

1) Господарським Кодексом України, відповідно до ст. 188 «об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань. Об'єднання підприємств утворюються підприємствами на добровільних засадах або за рішенням органів, які відповідно до цього Кодексу та інших законів мають право утворювати об'єднання підприємств» [1];

2) Законом України «Про страхування», відповідно до ст. 13 «страхові компанії можуть утворювати спілки, асоціації та інші об'єднання для координації своєї діяльності, захисту інтересів своїх членів та здійснення спільних програм» [2]. Важливо, що передбачено можливість створення конкретних об'єднань страховиків за певними видами страхової діяльності, але вони не можуть займатися страховою діяльністю.

Таким чином, Господарський кодекс України встановлює загальні правові основи господарської діяльності об'єднань суб'єктів господарювання, а Закон України «Про

страхування» регулює відносини конкретно у галузі страхування, окреслюючи більш чіткі правові засади у сфері об'єднань страхових компаній, зокрема, визначає окремі види, мету, завдання об'єднань страховиків та форми їх участі у цих об'єднаннях.

В Україні функціонують різні професійні об'єднання, серед яких виділимо п'ять загальних, зокрема такі як Ліга страхових організацій України, Асоціація «Страховий бізнес», Асоціація «Українська федерація убезпечення», Національна асоціація страховиків України, Харківський союз страховиків та чотири спеціалізованих об'єднання: Моторне (транспортне) страхове бюро України, Ядерний страховий пул, Аграрний страховий пул, Антитерористичний страховий пул.

При цьому зауважимо, що свого часу на страховому ринку України існували й припинили свою діяльність такі об'єднання страховиків як Авіаційне страхове бюро, Морське страхове бюро, Асоціація «Українське медичне страхове бюро», Будівельний страховий пул, Екологічний страховий пул. Проте інформація про існування цих страхових об'єднань розміщена на різних сайтах в Інтернеті. Водночас офіційна інформація про припинення діяльності цих об'єднань відсутня. Така інформаційна розбіжність щодо діяльності професійних об'єднань страховиків не дає можливості здійснити якісний аналіз тих процесів, які відбуваються на страховому ринку. «Протягом усієї історії розвитку незалежної України фахівці завжди відчували брак необхідної інформації щодо оцінки ринку страхових послуг» [3, с. 177].

Таким чином, мають місце проблеми інформаційного забезпечення дослідження страхового ринку, і зокрема, діяльності професійних об'єднань страхових компаній. Вирішення цієї проблеми, на наш погляд, доцільно почати з удосконалення законодавчо-нормативних актів щодо діяльності саморегулювних організацій (СРО) учасників ринків фінансових послуг, і зокрема, професійних об'єднань страховиків, а саме:

- у ст. 13 Закону України «Про страхування» варто чітко визначити норму про те, що «інформація про об'єднання страхових компаній підлягає внесенню до Реєстру об'єднань страхового ринку, який веде Національний банк України»;

- у нормативно-правових актах Національного банку України доцільно визначити чіткий перелік «делегованих повноважень» саморегулювних організацій, учасників ринків фінансових послуг, у тому числі, професійних об'єднань страховиків, які мають статус СРО.

Крім того, з метою формування оптимального співвідношення державних і недержавних форм регулювання страхової діяльності надзвичайно актуальним і важливим є прийняття Закону України «Про саморегулюючі організації», який би визначав специфіку функціонування СРО. Окремі професійні об'єднання страховиків України можуть бути перетворені у саморегулювні організації, з передачею частини функцій, виконуваних у даний час державою. Діяльність професійних об'єднань страховиків та СРО буде ефективною лише за умови дотримання балансу інтересів і оптимального поєднання методів державного регулювання, саморегулювання і вільного страхового ринку; оптимального розподілу функцій між державою і СРО та організації взаємодії між ними; посилення контролю за діяльністю членів СРО та визначення їх повноважень щодо здійснення компенсаційних виплат з метою захисту прав споживачів страхових послуг.

Список літератури

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

2. Про страхування: Закон України від 07 берез. 1996 р. № 85/96-ВР. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96>.

3. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 283 с.

СЕКЦІЯ 22

SECTION 22

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ
ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС,
КРИМІНАЛІСТИКА**
**CRIMINAL LAW, CRIMINAL EXECUTIVE LAW, CRIMINOLOGY,
CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS**

УДК 343.2

Кучерук Г. Л.

здобувач вищої освіти,

Національна академія внутрішніх справ

СПІВВІДНОШЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦЬ

На всьому протязі розвитку будь-якого суспільства та держави завжди існувала інформація, яку люди з певних причин прагнули зберегти у секреті. Засекречуючи ті або інші відомості фізичних та юридичних осіб, держава вживає відповідних заходів щодо збереження цих відомостей у секреті.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин велике значення починає відігравати стабільне функціонування інститутів банківської та комерційної таємниці, як показників економічної стабільності будь-якої держави. Тому, у зв'язку із інформаційною глобалізацією сучасного суспільства, саме держава почала відігравати значну роль у забезпеченні економічної та інформаційної безпеки, захисті правовідносин, які виникають у сфері функціонування комерційної та банківської таємниці як одного з напрямів кримінально-правової охорони економічної системи України, захист яких здійснюється прийняттям відповідних законів, нормативних актів, шляхом міжнародного співробітництва, що передбачають чітку регламентація цих понять, визначення правового режиму цих інститутів та відповідальність осіб за незаконне одержання, використання таких відомостей, їх розголошення.

В силу своєї специфічності банківська таємниця є комплексним правовим інститутом, оскільки регулюється нормами різних галузей права : фінансовим, інформаційним, цивільним, кримінальним, кримінально-процесуальним. Це все накладає свій відбиток на те, що банківська таємниця є одночасно і професійною таємницею та співвідноситься з такими с таким різновидом конфіденційної інформації як комерційна таємниця.

У статті 60 Закону «Про банки та банківську діяльність» передбачено що банківську таємницю складають відомості стосовно комерційної діяльності клієнтів чи комерційної таємниці, будь-якого проекту, винаходів, зразків продукції та інша комерційна інформація [2].

Однак на мою думку це твердження та законодавче закріплення не є вірним, тому досить цікавим та неоднозначним з теоретичної точки зору та з точки зору правозастосовної діяльності є визначення місця банківської таємниці серед видів інформації з обмеженим доступом, як окремого виду інформації, зокрема співвідношення із таким різновидом таємної інформації – комерційною таємницею, які безумовно мають спільну правову природу.

Правовий режим комерційної таємниці регламентується Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про господарські товариства», Кримінальним кодексом України та деякими підзаконними нормативними актами. З питання визначення та віднесення тієї чи іншої інформації до комерційної, законодавець виходить з позиції «Що не заборонено законом, то дозволено». Це питання регулюється Постановою КМУ від 9

серпня 1993 р. № 611 «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» [1].

Що до змісту комерційної таємниці, то це може бути різноманітна інформація, яка містить відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці, про що міститься регламентація у статті 505 Цивільного кодексу України [2].

На відміну від комерційної таємниці, зміст і обсяг якої встановлюється юридичною особою (власником або володільцем такої інформації) на власний розсуд, перелік відомостей що складають банківську таємницю встановлений Законом України «Про банки і банківську діяльність». Саме зміст ст. 60 цього Закону містить визначення та виключний перелік відомостей, що містить банківську таємницю [3].

Тому при необхідності отримання правоохоронними органами або іншими органами та особами інформації, що містить банківську таємницю, необхідно виходити із змісту та законодавчого регулювання переліку відомостей, що складають банківську та комерційну таємницю. Однак, аналізуючи зміст переліку відомостей, що складають банківську та комерційну таємницю, можна зробити висновок про те, що перелік відомостей, що відносяться до цих таємниць є досить схожим, але що до практичної цінності зазначених відомостей, можна казати про те, що саме відомості що містять комерційну таємницю несуть в собі економічну цінність на відміну від банківської таємниці, яка може містити одночасно також відомості, що не мають такої цінності та комерційного характеру, наприклад інформація про фізичну особу, яка має намір укласти договір про споживчий кредит, отримана під час оцінки її кредитоспроможності [3].

Крім того, окремі різновиди комерційної таємниці, наприклад «Ноу-хау» можуть бути предметом купівлі-продажу або використовуватися для досягнення конкурентної переваги над іншими суб'єктами підприємницької діяльності на відміну від банківської таємниці, яка не може передаватися особою, що здійснює її охорону, по операціях з третіми особами. Як бачимо, із визначення комерційної таємниці випливає, що інформація, яка становить комерційну таємницю не є такою лише за своєю природою. Вона потребує того, щоб вона була визнана саме такою таємницею відповідною юридичною особою, а також було здійснено комплекс заходів щодо захисту цієї інформації від широкого кола осіб. Тому що, якщо власник такої інформації це не зробить, то незважаючи на зміст та економічну і стратегічну важливість такої інформації, без належного захисту такої інформації та визначення режиму доступу до неї, вона не буде вважатися комерційною таємницею та набуває загального характеру з необмеженим доступом до неї. Саме власник такої інформації, підприємство, установа або організація самостійно встановлюють об'єм та перелік осіб, що мають право доступу до неї своїми внутрішніми регулятивними актами.

Що ж стосується банківської таємниці, то правовий режим банківської таємниці не має абсолютного характеру та відрізняється від правового режиму комерційної таємниці законодавчо визначеним порядком розкриття інформації третім особам, тобто законодавець в особі держави визначає коло осіб, що мають право отримувати інформацію, яка містить банківську таємницю, визначає обсяг інформації, що містить банківську таємницю, що може бути надана, встановлює правову процедуру отримання такої інформації з чітко визначеними вимогами до запитів на отримання інформації, що містить банківську таємницю.

Крім того, як вважає Селівановський А.С. однією із основних ознак банківської таємниці є те, що конфіденційна інформація надається клієнтом банку з метою

забезпечення належного надання банком відповідних послуг за договором з клієнтом. Таким чином, передача відомостей носить допоміжний (акцесорний) характер по відношенню до укладеного між банком і клієнтом договору. Обов'язок зберігати банківську таємницю - це зобов'язання банку за таким договором. Комерційна таємниця, на відміну від банківської, не має ознак акцесорності - створення комерційної таємниці є самоціллю дій суб'єкта щодо встановлення відповідного режиму [4].

Крім того, законодавець передбачив у Кримінальному кодексі України відповідальність за порушення законодавства про банківську та комерційну таємницю у статтях 231 – 232 Кодексу, які регламентують та розмежовують окремо відповідальність за розголошення банківської та комерційної таємниці [5].

Тому, аналізуючи вищевказане не можна не погодитися із висновком Гетьманцева Д. О. та Шукліної Н. Г., які наполягають на тому, банківська та комерційна таємниця є самостійними різновидами таємної інформації, які, між тим, тісно пов'язані між собою [6].

Список літератури

1. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.1993 р. № 611. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF#Text>.
2. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. «Про банки і банківську діяльність». Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
4. Селивановский А.С. Банковская тайна: состояние и проблемы. *Бухгалтерия и банки*. 2006. № 8. URL: <https://www.lawmix.ru/bux/82561>.
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
6. Гетманцев Д. О., Шукліна Н. Г. Банківське право України: К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.

УДК 343.98

Савчук Т. І.

канд. юрид. наук, доцент,
старший викладач кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки,
Харківський національний університет внутрішніх справ,

Костюкова Т. С.

судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень,
Харківський НДЕКЦ МВС України,

Грецьких І. А.

судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень,
Харківський НДЕКЦ МВС України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Одним із видів використання спеціальних знань під час досудового розслідування є залучення спеціаліста для участі у слідчих розшукових та негласних слідчих (розшукових) діях (далі – НС(Р)Д). Однак, якщо використання допомоги спеціаліста під час проведення слідчих (розшукових) дій є не новим, і добре

відпрацьованим на практиці, то залучення його до проведення НС(Р)Д потребує деякого уточнення та роз'яснення.

Особливістю залучення спеціалістів до проведення НС(Р)Д є те, що, з одного боку, вона може бути обумовлена відсутністю у слідчого відповідних знань або навичок з їх підготовки та проведення, а з іншого – вимогами відомчих нормативно-правових актів, що регламентують їх здійснення [1, с. 17; 2].

Використання спеціальних знань може бути обумовлено необхідністю якісної підготовки та проведення окремих НС(Р)Д. На думку В.В. Коваленка та О.М. Яковенка залучені до участі у проведенні НС(Р)Д спеціалісти можуть надавати слідчому криміналістичну, консультативну, методичну та технічну допомогу [3, с. 200 – 201]. Залучення того чи іншого спеціаліста є правом слідчого, яке обумовлюється відповідною необхідністю використання того чи іншого виду спеціальних знань, а в деяких випадках навіть прямо передбачено нормами Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК).

Так, можливість залучення спеціаліста до проведення НС(Р)Д прямо передбачена окремими статтями КПК. Ст. 262 КПК України «Огляд і виїмка кореспонденції» вказує, що за необхідності огляд затриманої кореспонденції проводиться за участю спеціаліста. Крім того, ст. 266 КПК України «Дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів», передбачає у разі необхідності здійснювати за участю спеціаліста дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів [4].

З поміж цього, є ряд НС(Р)Д, для якісного проведення яких також доцільна участь спеціаліста. Серед таких, в першу чергу – негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження. Адже в ряді випадків, для того щоб такі зразки були придатними для експертного дослідження, необхідно їх правильно вилучити та упакувати, що, в деяких випадках, з тих чи інших причин, виявляється неможливим без залучення спеціаліста. Крім того, досить часто складність проведення негласних слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що здебільшого їх результати (ст. 252 КПК України) фіксуються на носії інформації за допомогою спеціальних технічних та інших засобів. Тому у цьому контексті неабиякого значення набуває участь спеціаліста.

Крім КПК участь спеціаліста у проведенні НС(Р)Д також регламентується Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні. Так п. 4.13 Інструкції передбачено, що в якості спеціаліста може бути запрошений співробітник (працівник) органу, якому слідчим доручено проведення НС(Р)Д, що володіє спеціальними знаннями та навиками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації слідчому, прокурору в ході дослідження матеріалів про результати проведення НС(Р)Д. Важливим також є те, що спеціаліст, який бере участь у дослідженні матеріалів про результати НС(Р)Д, обов'язково повинен отримати доступ до державної таємниці та мати відповідний допуск встановленої форми. Він зобов'язується не розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням своїх обов'язків та безпосередньо стосуються суті кримінального провадження або конкретної НС(Р)Д.

С. С. Кудінов виокремлює напрями використання слідчими та спеціалістами спеціальних знань у зв'язку з проведенням НС(Р)Д: а) для їх підготовки (обранням найбільш сприятливих умов для проведення НС(Р)Д (час, місце), підготовкою або виготовленням технічних, імітаційних засобів, визначенням кола учасників, їх підбором та інструктажем); б) безпосередньо під час їх проведення (використання або врахування безпосередньо шляхом вчинення конкретних дій, застосування тактичних прийомів проведення тощо); в) для фіксації, оформлення отриманих

результатів та їх збереження (врахування та використання рекомендацій щодо роботи з окремими предметами, речовинами, вилучення слідів, речових доказів, в тому числі забезпечення належних умов їх зберігання до передачі прокурору (наприклад, виявлення та фіксація позначок предмета контрольованої поставки; виявлення, фіксація та збереження негласно отриманих зразків хімічних речовин)); г) проведення досліджень отриманих матеріалів (безпосереднє здійснення спеціалістом (а іноді й експертом) відповідного дослідження (наприклад, дослідження об'єкта оперативної закупки на предмет того, чи є він зброєю або спеціальним технічним засобом негласного отримання інформації, ідентифікації особи за негласно отриманими експериментальними зразками, переклад матеріалів аудіозапису розмови на іноземній мові тощо) [5, с. 157].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що залучення спеціаліста для участі у проведенні НС(Р)Д має важливе практичне значення для досягнення результатів розслідування. Правоохоронними органами може використовуватися консультативна методична та технічна допомога спеціалістів та експертів під час підготовки, безпосереднього проведення, фіксації результатів НС(Р)Д, а також дослідженні матеріалів отриманих в процесі проведення НС(Р)Д. Особливості використання спеціальних знань під час НС(Р)Д обумовлені як відсутністю таких знань у осіб, що готують та проводять вказані дії так і процесуальними рекомендаціями та вимогами до вказаних дій, а також полягають не лише у дотриманні загальних вимог до спеціалістів чи експертів але і спеціальних, які покликані забезпечити збереження державної таємниці та таємниці слідства.

Список літератури

1. Колесник В. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти підготовки і проведення: науково-практичний посібник. К.: Прецедент, 2014. 135 с.
2. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Наказ ГПУ, МВСУ, СБУ, АДПСУ, Мінфін України, Мінюст України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.
3. Негласні слідчі (розшукові) дії та особливості їх проведення оперативними підрозділами органів внутрішніх справ: навч.-практ. посібник / Б. І. Бараненко, О. В. Бочковий, К. А. Гусева [та ін.]. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. 416 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013, № 9 – 10, № 11 – 12, № 13, ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
5. Кудінов С. С. Використання спеціальних знань під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Вісник Академії адвокатури України*. Том 11. Число 3 (31). 2014. С. 154 – 161.

УДК 343.2

Шульжук Л. Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
3 курсу,
Інститут права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У КОНТЕКСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Активізація правотворчих процесів з приводу визнання юридичних осіб суб'єктом кримінального правопорушення почалась у 1978 році, коли Європейський комітет з питань злочинності Ради Європи надав рекомендацію державам-членам Ради визнати юридичних осіб суб'єктами кримінальної відповідальності, що було реалізовано у 1985 р. на Сьомому Конгресі ООН з попередження злочинності та

поводження з правопорушниками.

Україна, будучи на шляху євроінтеграційних процесів, прагне привести вітчизняне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, тому 23.05.2013 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких актів України, щодо виконання Плану дій по лібералізації Європейським Союзом, візового режиму для України» щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб, який набрав чинності 01.08.2014 р.

Змістом цього закону передбачено введення в Загальну частину Кримінального кодексу України (далі – КК України) розділу XVI-I «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» та встановлення відповідно підстав застосування заходів кримінально-правового характеру; підстав звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру; видів заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб; правил застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [1]. Цікавим є те, що юридична особа не визнається безпосереднім суб'єктом злочину, а питання чи є заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб окремою формою юридичної відповідальності залишається відкритим у наукових колах.

Відповідно до ст.ст. 96³ – 96¹¹ КК України заходи кримінально-правового характеру застосовуються до юридичних осіб, якщо уповноважена особа їх вчинила від імені та в інтересах юридичної особи. Окрім цього законодавцем визначено, що суб'єктами таких злочинів є уповноважені особи юридичної особи, а також інші особи, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

Згідно із ст. 96⁶ КК України кримінальна відповідальність юридичних осіб знаходить своє об'єктивне вираження у формі: 1) штрафу; 2) конфіскації майна; 3) ліквідації. Однак при цьому додатково не визначено порядок притягнення до кримінальної відповідальності уповноважених осіб юридичної особи. Припускаємо, що така відповідальність наставатиме за фактично здійснене злочинне діяння уповноваженої (фізичної) особи у поєднанні із застосуванням до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру.

Законодавчі прогалини з приводу регламентації інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб зумовлюють необхідність вивчення досвіду зарубіжних країн й відповідного удосконалення вітчизняної системи права. Так, Кримінальний кодекс Нідерландів (ст. 51) визнає юридичних осіб суб'єктами злочину. При цьому рішення про вчинення чи невчинення якої-небудь дії, а також його схвалення має виходити саме від юридичної особи. За такі вчинки нестиме відповідальність або юридична особа, або фізична особа, яка фактично керувала протиправними діями чи ухвалила відповідні рішення, або і юридична і фізична особа спільно [6].

Цікавою з точки зору правової регламентації є система покарань, застосованих до юридичних осіб у Франції (ст. 131 – 139 КК). До них віднесено: ліквідація; заборона діяльності; конфіскація предмета, залученого для виконання злочину; афішування прийнятої судової постанови тощо. Юридичні особи можуть відповідати за незакінчену злочинну діяльність і за співучасть у злочині. КК Франції також містить положення про рецидив злочинів юридичних осіб, відстрочку оголошення/виконання покарання, реабілітацію юридичних осіб [3].

Кримінальне законодавство Італії (ст. 197 КК) передбачає субсидіарну кримінальну відповідальність юридичних осіб та фізичних (уповноважених) осіб, що представляють їх інтереси [7]. Так само у Бельгії закріплена норма, що передбачає кримінальну відповідальність службовця компанії як фізичної особи, але із накладанням штрафу саме на корпорацію як місця роботи такого службовця [7].

Відповідно до ст. 100 КК Швейцарії, злочин, вчинений на підприємстві під час здійснення комерційної діяльності, що відповідає його цілям, передбачає відповідальність цього ж підприємства за такі дії, якщо відповідальність не можна «перекласти» на конкретну фізичну особу [1]. КК Ізраїлю (ст. 23) визначає, що корпорація нести кримінальну відповідальність за умови вчинення злочину особою при здійсненні нею службової діяльності [4].

Аналіз літератури з теми дослідження виявив, що чимало науковців не визнають юридичну особу повноцінним суб'єктом злочину, зокрема Н. Кузнецова зазначає, що «Провина завжди є не чим іншим, як психічним ставленням особи до свого діяння, чого немає у юридичних осіб. Підставою кримінальної відповідальності є вчинення злочину (або наявність його складу). Подібного злочину, що заподіює збиток, дії або бездіяльності, юридична особа теж вчинити не може» [5].

Однак нам імponує думка дослідниці М. Расса, яка зауважує, що відсутність інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб призвело б до застосування заходів кримінально-правового характеру винятково до її керівників. Окрім цього науковець вважає, що юридична особа не повинна ототожнюватись із людьми, які входять до її складу, адже «вона має власну волю, що виражається в рішеннях, прийнятих більш-менш кваліфікованою більшістю її членів» [2].

Водночас вважаємо, що для ефективності застосування нововведеного інституту у вітчизняному законодавстві необхідно переглянути й узгодити чимало інститутів кримінального права (співучасті зокрема). Так, притягнення до кримінальної відповідальності уповноваженої особи юридичної особи передбачає, що така особа діє за згодою інших членів органу управління такої особи, тобто має додатково кваліфікуватись співучасть, або групове вчинення злочину. Окрім цього, зважаючи на зміст ст.96⁶ КК України, у якій передбачено санкції, застосовні до юридичних осіб, вважаємо за доцільне їх розмістити у ст.51 КК України або ж виокремити їх у спеціальний вид покарання у ст.52 КК України.

Таким чином, вважаємо виокремлення інституту кримінальної відповідальності цілком доцільним та мотивованим кроком для вдосконалення вітчизняного законодавства, оскільки це дало можливість створити певну систему протидії злочинам, які вчиняються в інтересах юридичних осіб; відійти від принципу особистої відповідальності особи за вчинене кримінальне правопорушення; звертатися до міжнародних органів за захистом (адже на міжнародному рівні держави надають правову допомогу лише у випадках коли національне законодавство визнало конкретну юридичну особу злочинною). Водночас запровадження інституту кримінально-правового впливу відносно юридичних осіб потребує детального обґрунтування змін як у Загальній так і Особливій частинах КК України.

Список літератури

1. Гаврилiшин А. П., Козирева В. П. Проблеми кримінальної відповідальності юридичних осіб: зарубіжний досвід. *Юридичний вісник. Кримінальне право і кримінологія*. 2018. № 47. С. 160 – 165.
2. Задоя К. П. Правова природа заходів кримінально-правового характеру, що застосовується до юридичних осіб. *Право і громадське суспільство*. 2014. № 4. С. 42 – 53.
3. Крылова Н. Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. Москва: ИНФРА-М. 1996. С. 53 – 58.
4. Кузнецова Н. Ф. Взаимодействие международного и сравнительного уголовного права. Москва : Городец. 2009. 288 с.
5. Кузнецова Н. Ф. Цели и механизмы реформы Уголовного кодекса. *Государство и право*. 1992. № 6. С. 82 – 94.
6. Тарбагаев А. Н. Введение в уголовное право Нидерландов. Красноярск: СибУП. 2001. 135 с.
7. Уголовное право зарубежных стран: учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. 2013. 132 с.

СЕКЦІЯ 23

SECTION 23

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА
МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО
PUBLIC INTERNATIONAL LAW AND
PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Ivanov Konstantin

doctor of law, associated professor
European humanities university,
Vilnius, Lithuania

TRANSFORMATION OF BANK LAW IN LITHUANIA

In recent years, the problems of the banking sector in the European Union are very important and require a solution. Lessons of the financial crisis have shown us the imperfection of modern banking law, as separately in Lithuania and in general in the European Union. Current situation of several banks make us wonder about vectors of reforming the banking law in the Republic of Lithuania. Not least is the better regulation of the banking sector as the opening and functioning of the branches of the Lithuanian banks abroad, regulating the bankruptcy of credit institutions of the Republic of Lithuania. There is no doubt that and possible joining into the euro area will have an impact on the banking law of Lithuania.

Like the other post-communist countries of Central and Eastern Europe², Lithuania failed to avoid problems in the activities of banks. The fall of some commercial banks, which took place in 1995 – 1996, shocked the society and disclosed the imperfection of the bank activities. The consequences of collapses of commercial banks were felt long. On the other hand, after the cure of the banking system, the policy and activities of Lithuanian banks, including the central bank (Lietuvos Bankas) policy and, managed to become trustable providers of savings and credit services for the national economy. [4]

First of all, we must look at the Lithuanian Central Bank whose main objective is price stability. Bank of Lithuania performs the following functions: conducts issuance of currency; organizes and conducts monetary policy; establishes a system of management of national currency and announce the official litas; manages external reserves of Bank enjoys and dispose of them; acts as the agent of the State Treasury; grants and revokes licenses of credit institutions of the Republic of Lithuania and the establishment of branches and representative offices of credit institutions of foreign States, oversees their activities, establishes the principles of financial accounting and reporting; creates an interbank funds transfer system and manages and sets requirements for participants of the interbank funds transfer system; collects data about the money, banks, payment.

It is planned that the status of the Bank of Lithuania will greatly change in connection with the introduction of the euro in Lithuania.

Moreover, in recent times, there are concerns the granting of a special liberty for the banking sector at the level of the European Union. By virtue of the principle of mutual recognition of licences, credit institutions licensed in a Member State for carrying out the Bank activity have the right freely to provide services throughout the EU by any legal entities and natural persons and to establish branches and representative offices throughout the EU without restriction.

Freedom of banking throughout the EU fosters the full liberalization of the market of bank services and stimulates competition, which provides the client with a wide choice of choosing the bank itself and selecting the required banking product.

One could argue that the credit market processes could be rightly regarded as financial deepening («credit democratization»), which shared many attributes with the peer countries of Central and Eastern Europe. Credit supply was boosted as a result of the banks' privatization, financial liberalization, the advent of foreign (mostly Scandinavian) resource-affluent banks, new lending and risk management practices, and the environment of low nominal interest rates due to the credible peg of the national currency to the euro [3].

Supervision of credit institutions, as provided for in national legislation of Member States. Research on banking law of the EU, this principle is often referred to as («home country control») [2].

An important role in the regulation of the activities of credit institutions are Council directive of March 15, 1993, «on the capital adequacy of investment and credit organizations» (capital adequacy directive). This directive contains additional requirements for the minimum authorized capital of credit institutions providing investment services. Additional requirements resulted from the need for market risks associated with investment activities. The capital adequacy directive operates in conjunction with Council directive of December 18, 1989, "the index of the solvency of credit institutions (directive on solvency index) providing for the calculation and application of index of capacity to pay, which is a measure of the availability of credit risks Council Directive of 18 December 1989 on a «Solvency Ratio for Credit Institutions», 89/647/EEC (OJ 1989 L386/14) as amended by Council Directive 92/30/EEC (OJ 1992 L10/52) and by Council Directive 94/7/EC (OJ 1994 L89/17).

Electronic money is among the most interesting electronic payment instruments from economic technical and legal point of view. States already now are trying to take over control over electronic money; however, the applicable control regimes allow companies to create basically their own “virtual states”. Presently, quite a number of companies offer using electronic money created by them, buying in their virtual shops. Each such settlement system has reached rather different level of development and practical applicability, and each system incurs specific legal problems. So far usage of such payment forms in Lithuania is limited, but the development potential is enormous [5].

In Lithuania and five more new EU member states (Cyprus, Czech Republic, Poland, Slovenia and Slovakia) supervision tends to be organised on a sectoral basis; a distinction is usually made between the oversight of banks, insurance companies, pension funds and firms providing investment services. There is no single supervisory authority that oversees the whole financial. In Lithuania, a single supervisory authority is responsible for the supervision of commercial banks. In Lithuania, the central bank is entrusted with bank supervision [1].

The equilibrium between savings and investment is – in addition to taxes and transaction costs – affected by the difference of returns to savers and financing costs for investors arising from bank interest spreads. In the case of Lithuania, financial funds are still provided at comparatively high cost as a consequence of the relatively high interest rate spreads, although the downward trend in interest rate spreads over time is apparent. There appear to be two main technical factors making interest rate spreads wider than in EU and some EU accession countries, such as higher reserve requirements and deposit insurance.

The experience of foreign countries and Lithuania shows that in the initial stages of the development of a market economy, the banking system was at the core of the financial and credit system. It is possible that the young members of the European Union, it is too early to apply the freedom of banking services on the establishment and functioning of the banks. As a result – bankruptcy and economic problems for the related industries. Development of the banking law in Lithuania, will undoubtedly continue.

Literature

1. Banking system stability in Lithuania. Kristina Rimkūnaitė, Edita Vyšniauskaitė // Kaunas. Rural development 2005.
2. Gruson M. Feurmg W «A European Union Banking Law. the Second Banking and Related Directives» in I he Single Market and the Law of Banking, ed. by Cranston R London: LLP – 1995, C. 34.
3. From Boom to Bust: Lessons from Lithuania. Recent Developments in the Baltic Countries –What Are the Lessons for Southeastern Europe?, Raimondas Kuodis, Tomas Ramanauskas. Workshops. 15, p. 103.
4. Jonas Čičinskas, Linas Šadžius – Evolution of the banking system in Lithuania: from state-owned mono-banks to a modern banking system (1988 – 2004) // Ekonomika, Vilnius 2006, p. 74.
5. Marius Laurinaitis, Darius Štītis Alternative payment system: Lithuanian outlook // Intellectual economics, Vilnius, 2008, No. 2(4), p. 43 – 51.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ, ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ І ПРАВА**

**Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції**

частина 3

(7 жовтня 2020 р.)

Українською, англійською та російською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.

Технічний редактор: Нестеренко В. О.

Художній редактор: Михайленко К. В.

Коректор: Остаповець Н. М.

Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Підписано до друку 5.10.2020 р. Формат 60х90/16

Папір офсетний. Друк – ризографія. Умовн. друк. арк. 4,4

Гарнітура Times New Roman.

Наклад 500 примірників. Зам. № 10097

Надруковано у ФОП Сидоренко А. В.

Свідectво про державну реєстрацію серія В01 № 710364 від 07.01.2007 р.

36000, м. Полтава, вул. Дмитра Коряка, 3

Всі права захищені.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

